

KHAGGAVISANA SUTTA

VERTAALD UIT HET PALI EN VAN
COMMENTAAR VOORZIEN DOOR

Guy Eugène DUBOIS

Khaggavisana-Sutta

Guy Eugène DUBOIS is eveneens de auteur van:

ATTHAKAVAGGA—De Vrede van de Boeddha

VIPASSANA BHAVANA—Inzichtmeditatie

SATTA-VISUDDHI—De Zeven Zuiveringen

DHAMMA—Overdenkingen bij een Ultieme Werkelijkheid

DHAMMAPADA—Het Pad van Waarheid

PARAYANAVAGGA—De Weg naar de Andere Oever

WOORDEN VAN WIJSHEID—De Dhammapada Zonder Exegese

ITIVUTTAKA—Zo is het Gezegd

KHUDDAKAPATHA—Korte Passages

YATRA NAAR MAJJHIMADESA—Een Pelgrimsreis naar het Middenland

KHAGGAVISANA-SUTTA

Guy Eugène DUBOIS

*'Sabbadanam Dhammadanam jinati'—
De gift van Dhamma is de grootste gift'
(Dhammapada, Gatha #354).*

Overeenkomstig deze uitspraak van de *Bhagavat*
lijkt het vermarkten van Boeddha's wijsheid
mij onheus en infaam.

Op dit boek rust derhalve géén copyright.

Wars van élk economisch motief mag het bijgevolg
gereproduceerd en verspreid worden
op álle mogelijke dragers
—electronisch, mechanisch, fotokopieën, opnamen
of op enige andere wijze—
zónder mijn toestemming.

D/2019/Guy Eugène Dubois, uitgever
Koninklijke Prinslaan 3/101 - 8670 Koksijde (Belgium)
gdubois.dhammabooks@gmail.com

Coverfoto, Vormgeving, Prepress & Design: GD
Gezet in Helvetica Neue & Times New Roman
Papier: Biotop crème FSC
Druk- en bindwerk: Brave New Books, Rotterdam, Nederland

ISBN: 9789402191745

*—In dankbare herinnering opgedragen aan
Mahathera Ashin Kelasa—*

- *One whose faith in the Tathagata is settled, fixed, established, firm, unshaken by any monk or brahmin, by any god, Mara, Brahma or anyone in the world, can confidently say:
‘I am the true child of the Lord, born of Dhamma,
created by Dhamma, an heir of Dhamma’ •*

Agganna-Sutta, Digha-Nikaya #27

INHOUD

VOORWOORD	11
INLEIDING	15
SITUERING VAN DE KHAGGAVISANA	19
HET PAD VAN DE KHAGGAVISANA	25
DE KHAGGAVISANA-SUTTA	31
EPILOOG	47
BIBLIOGRAFIE	49
VOETNOTEN	55

VOORWOORD

'Eko care khaggavisanakappo — Ga je eigen weg zoals een rinoceros' ...

... Begin 2012, na een persoonlijk interview met *Mahathera Ashin Kelasa*, adept van de *Taungpulu Forest Tradition*,¹ (Mandalay, Myanmar/Birma) over mijn toenmalige, in het slop zittende *praxis* van Zen-boeddhisme,² fluisterde hij me, bij het afscheid, zachtjes twee woorden in het oor: *'Practice vipassana'*.³

Later slaagde hij erin om me regelmatig—mits gebruik van allerlei dubieuze, ontegensprekelijk weinig monastieke listen—artikels en boeken over *vipassana bhavana* te bezorgen, wat geen evidentie, noch sinecure is in dit prachtige, door een verschroeiende dictatuur geteisterde land.

Ik ben *Mahathera Ashin Kelasa* dankbaar voor zijn liefdevolle vriendelijkheid (*P. metta*). Ik ben hem erkentelijk voor zijn inspirerende wijsheid (*P. panna*). Ik ben hem dankbaar voor zijn mededogen (*P. karuna*).

Met zijn belerend scholastiek vingertje toonde hij mij de maan. Hij wees me—met twee woorden—de *poort* naar mijn innerlijke wijsheid.

Maar hij openbaarde me vooral dat boeddhanatuur⁴ in ieder van ons verscholen ligt.

Ik ben gaan studeren. Ik heb de Zen-weg verlaten. *Vipassana* is mijn huidige beoefening.

Door dit spirituele *'overspel'*⁵ begrijp ik nu—*post factum*—heel duidelijk de diepte van Zen. Maar evenzeer de deemoedige eenvoud van het *Pure Land*-boeddhisme als de innerlijke vrede van *Dzogchen*.

Theravada, *Mahayana*, *Vajrayana* en *Navayana* zijn niet aan elkaar tegengesteld. Ik *wéét* en heb in mezelf *gerealiseerd*: de *Dhamma* heeft slechts één smaak. Alles is één. Uiteindelijk wordt elke *'divergentie'* die tussen de verschillende stromingen *'zou'* bestaan, door een ervaren *yogi*, op *experimenterend* niveau compleet uitgevlakt.⁶

Mijn contact met *Mahathera Ashin Kelasa* maakte van mij een opmerkelijke *zwerfer* in Boeddha's tuin.

Een *dakloze* die duidelijk *beseft* dat *alle* levende wezens uit identieke componenten (*P. khandhas*) bestaan en nadrukkelijk de potentie bezitten om *Zelfrealisatie* te bereiken.

Een *vagebond* die Boeddha's intrinsieke boodschap aan de wereld duidelijk *aanvoelt*, namelijk dat het voor *iedereen* mogelijk is om zich te bevrijden uit zijn manifeste onvrede:⁷

• *How amazing! All sentient beings everywhere fully possess the wisdom and virtues of a Buddha but do not realize it because of false thinking and attachment.* •

Ashin Kelasa toonde mij dat je in *Boeddha's gaard* niet *per se* een 'boeddhist' moet [willen] zijn—d.i. een goedkope *imitatie* van één of andere sektarische (boeddhistische) stroming.

Véél intrinsieker naar ontwakten toe, lijkt het me dat de *yogi* voluit beschikt over een ongebonden, ongedefinieerde, onafhankelijke, onbegrensde, vrije *attitude*. Als een rhinoceros, die op eigen tempo en met een onmiskenbare, eenkennige *conduite* de stroom betreedt ⁸ om op zijn—eigengereide—manier de oversteek te maken naar de *Andere Oever*.

Zelfrealisatie kan immers nooit door een *ander* verwezenlijkt worden.

... Maar toch even terug naar die *Forest Tradition*: het is een strikte, orthodoxe en ascetische stroming binnen het monastieke *Theravada* boeddhisme. Deze strekking is aanwezig in de meeste boeddhistische landen van zuidoost Azië. In een ontlukende vorm ontkiemt ze verder in een aantal Westerse landen.

In ieder geval kan men deze strekking niet afdoen als een stelletje excentriekelingen. In Thailand ⁹ bestaan er ongeveer 6.000 bostempels waar deze *woudmonniken* de *Dhamma* in rigide vorm beoefenen. In Myanmar en Thailand heb ik verschillende van deze—bescheiden maar hoogst aangrijpende—*sanctuaría* bezocht.

Deze ascetische stroming gaat rechtstreeks terug, niet enkel op de *Dhamma*, maar ook op Boeddha's gewoonte om zich, bij tijd en wijle, eenzaam af te zonderen in de jungle.

... Het spreekt voor zich dat de menselijke opmerksaamheid—onder extreme omstandigheden—tot het uiterste wordt aangescherpt. *Forest monks* worden, door hun legendarische concentratie (*P. samadhi*), beschouwd als *dé* meditatie-specialisten.

De moderne grondleggers van deze stroming zijn *Ajahn Thate* (1902-1994) en *Ajahn Lee Dhammadharo* (1906- 1961). De bekendste adepten van deze beweging zijn *Ajahn Chah* (1917-1993) en zijn leerling *Ajahn Brahm* (°1951). Ook *Mahathera Ashin Kelasa* behoort tot deze strekking.

Het zijn in feite de laatste oer-boeddhisten, die in de jungle dagelijks leeggezogen worden door muskieten; die ziek zijn van de malaria en wier darmen rot zijn van de bijwijlen afschuwelijke kwaliteit van het bedelvoedsel.

Ze leven in eenvoudige houten hutjes, *kuti's* genaamd—al dan niet aan crematieplaatsen (*Skr.: shmashana*)¹⁰ gelegen—tussen en samen met allerhande tropische insecten, ratten, levensgevaarlijke reptielen en *dito* predatoren.

Ze slapen (nu ja... rechtop zittend) op de harde grond. Om nog maar te zwijgen over het stringente celibaat in het kloosterleven—*'de plek die de trots van vrouwen breekt'*.

Zo leidt niets [?] hen af van datgene waarmee ze *é*lk moment bezig zijn: persoonlijke bevrijding. Zelfrealisatie.

Ze leven zo eenvoudig en ascetisch mogelijk en proberen op deze manier de kern van het boeddhisme te bereiken [of dit de meest uitgelezen manier is—en of *dít* dan de geroemde Middenweg is—is een andere vraag].

Ze houden zich, zoals *supra* gezegd, voornamelijk bezig met meditatie, ze chanten een aantal keer per dag en ze eten slechts éénmaal dagelijks rond 8.00 uur 's morgens.

Speciaal bestemd voor Westerlingen richtte *Ajahn Chah* een klooster op in de jungle in het NO van Thailand, nl. *Wat Pah Nanachat (The International Forest Monastery)*.

Hoe uitdagend een verblijf in zo'n klooster is kun je slechts bevroeden wanneer je persoonlijk door het oerwoud reist van landen in zuidoost Azië. Dan pas beseft je terdege wat er in die *brousse* allemaal rondloopt, rondvliegt, rondkruipt en rondwriemelt.

Een langdurig verblijf in een boeddhistisch jungle-klooster kan men [zeker in het geval van op luxe gestelde Westerlingen] moeilijk een '*ramaniyam manoramam—een streling voor de geest*'¹¹ noemen.

Ik citeer uit een ooggetuigenverslag van *Caro Dings* die in mei 2011 voor enige tijd in het klooster van *Wat Pah Nanachat* verbleef:

• *De kuti zou ik kunnen beschrijven als een mierennest. Ze zaten overal, en de belofte om niets opzettelijk te doden werd hier op een extreme manier getest. Ik sliep op een rieten matje op de grond, dat uiteraard vol zat met die beesten, dus mindful ben ik elke nacht geweest. Verder klinkt een bos als een serene en stille plek, maar het tegendeel is waar.*

*Met name 's nachts kan het een lawaai van jewelste zijn
omdat alle dieren dan door elkaar roepen.
Ik heb cobra's gezien, zwarte schorpioenen, 70 cm lange
gekko's met alle kleuren van de regenboog en een luide
lokroep, hagedissen, vogels, eekhoorns en vliegende rode
mieren. Om maar wat te noemen. ♣*

Door hun levenswijze—integraal verbonden met de natuur—is de waarneming van deze bosmonniken uiterst scherp en hun uitspraken *to-the-point*, om niet te zeggen: rauw, zonder enige franje.¹²

Dit is het decor waarin de rinoceros zijn eigen weg gaat. Zijn eigen weg *zoekt*. Ongebonden, onafhankelijk, onbegrensd, ongedefinieerd, vrij.

Zo herinner ik me *Ashin Kelasa*. Mentaal ben ik nauw met hem verbonden !

Guy Eugène Dubois
Calpe, 13 maart 2018

INLEIDING

De *Khaggavisana-Sutta*, *Parayanavagga* en de *Atthakavagga*, zijn drie kleine verzamelingen *suttas* uit de *Pali*-canon van het *Theravada*-boeddhisme.

Deze collecties worden beschouwd als behorend tot de vroegst gekende boeddhistische literatuur.

Dit blijkt uit de compositie van de verzen en uit diverse taalelementen. De taal die in de verzen gebruikt wordt is oud: oude vormen, zowel verbaal als nominaal; archaische samenvoegingen; een woordkeuze zonder het gebruik van woorden die later in zwang waren. Simpele zinsconstructies en een vrij gemakkelijke syntax maken duidelijk dat het hier om oude verzen gaat. De afwezigheid van ook maar enige gekunsteldheid elimineert verder alle twijfels over de eerbiedwaardige leeftijd van deze *gathas*.

De vrij eenvoudige en gemakkelijke stijl lijkt de lyrische schoonheid van de verzen te vermeerderen. Overigens draagt ook de veelheid van gebruikte metaforen en vergelijkingen hiertoe bij.¹³ Maar misschien ben ik hierin bevooroordeeld.

De oudheid van de *gathas* blijkt verder uit het algemene denkbeeld dat in de *Khaggavisana-Sutta* naar voor gebracht wordt: Zelfrealisatie door afzondering. Dit concept behoort tot de vroegste periode van het boeddhisme en de verzen van de *Khaggavisana* werpen hierdoor een speciaal licht op de levenswijze van deze pre-boeddhistische heremieten (*P. munayo*). Zeker wanneer men abstractie maakt van de haast zekere 'toevoegingen' van latere datum [zoals de inlassing van de 'spirituele vriend' (*P. kalyanamitta*) (cfr. *infra*)].

Een verder bewijs voor de anciënniteit van deze teksten ligt in het feit dat deze *suttas* vermeld worden in de vroegste Commentaren op de *Pali*-canon.¹⁴

De oudheid van deze teksten werd recent nog *extra* bevestigd door de ontdekking van wat men nu de *Gandhara Buddhist Texts* noemt.

Deze uitzonderlijke vondst werd gedaan bij opgravingen in West-Pakistan, in de streek rond *Gandhara*, op de locatie van een oud boeddhistisch klooster, waar de manuscripten, geschreven op berkenschors, begraven lagen in verzegelde kleipotten. De historische vondst werd door de ontdekkers op de vrije markt aangeboden en de *British Library* slaagde erin om in 1994 een 80-tal manuscript-fragmenten aan te kopen.¹⁵

De artefacten werden door het team van de *British Library* gedateerd rond de eerste helft van de 1ste eeuw GTR.¹⁶

Ondanks de deplorabele toestand waarin deze manuscripten zich bevinden, blijken ze méér en méér van onschatbare waarde te zijn. Ze worden momenteel verder door verschillende universiteiten wereldwijd grondig onderzocht en ontcijferd.

Met de huidige kennis van zaken kan men met zekerheid stellen dat deze artefacten [momenteel] niet énkél tot de oudste nog bestaande boeddhistische teksten behoren, maar eveneens tot de oudst gekende *geschreven* teksten van het hele Indische cultuurgebied.¹⁷

De manuscripten die de *British Library* verwierf, waarvan de eerste drie ontcijferde delen in 2009 gepubliceerd zijn, blijken een diversiteit van teksten te bevatten. Naast een versie van de *Dhammapada*, Commentaren en *Abhidhamma*-teksten werd er ook een quasi volledige versie gevonden van de *Khaggavisana-Sutta*. Wat een onmiddellijk en rechtstreeks bewijs vormt voor de hoge leeftijd ervan.

In de *Khaggavisana-Sutta* wordt de lezer geconfronteerd met een boeddhisme dat nog niet doctrinair gefundeerd is door de monastieke orde, de *Sangha*. Met deze tekst staat de lezer werkelijk aan de bron van de *Dhamma*. Komt hij oog in oog te staan met de Boeddha.

De 41 *gathas* van de *Khaggavisana-Sutta* dateren van de tijd voordat de *Sangha* zich het legaat van de Boeddha manifest toe-eigende en zijn leerstellingen kordaat en rationeel uniformeerde tot een gestroomlijnde filosofie en *dito* religie. Brutaal gezegd: [een aantal van] de teksten stammen uit de periode voordat de *Dhamma* geïntoxiceerd werd door allerlei *sektarische* modificaties.

De opvattingen in deze pre-boeddhistische *suttas* wijken dan ook in niet geringe mate af van hetgeen later in de gecodificeerde doctrine opgeld maakte.

Wat de vertaling *an sich* betreft, wil ik de lezer wijzen op volgende kanttekeningen:

De *Khaggavisana-Sutta* die u hier in handen hebt, heeft als oerbron de *Pali*-tekst van de canon. U hoort hier bijgevolg de *Buddhasasana* ¹⁸ rechtstreeks,

zónder indirecte vertalingen, zónder middelaars, zónder hun drijfveren. De *genesis* zónder pollutie.

De door mij gebruikte *Pali*-basistekst, is de integrale tekst zoals hij door de *Sixth Buddhist Council (Chattha Sangayana*, Yangon, Birma, 1954-1956) werd geauthenticeerd.

Ik heb de originele tekst van de *gathas*—met abstractie van de diakritische tekens, die n.m.m. in de optiek van dít werk *geen* meerwaarde bieden—afgedrukt vóór de vertaling van elk vers, zodat de geïnteresseerde lezer de translatie vanuit elk mogelijk perspectief kan toetsen en beoordelen.

Voor de vertaling zelf, heb ik uitvoerig gebruik gemaakt van de *Pali Text Society's (PTS) Pali-English Dictionary*, het standaardwerk van Thomas William Rhys Davids & William Stede. En dit zowel in de gedrukte versie van Munshiram Manoharlal Publishers (P), Ltd, New Delhi, (India) als in de digitale publicatie van de *Digital South Asia Library* van de University of Chicago.

Verder was de *Buddhist Dictionary, Manual of Buddhist Terms and Doctrines* van Nyanatiloka en uitgegeven door de Buddhist Publication Society (BPS, Kandy, Sri Lanka) een uitstekende gids.

De recentere *Concise Pali-English Dictionary* van *Buddhadatta Mahathera* was voor bepaalde opzoekingen eveneens probaat en erg nuttig.

Verder was het *Buddhism Portal*—meer bepaald de *Buddhism Glossary*—van de *Wisdom Library* een veilige *shelter* én een druk bezochte aanmeerpaal.

Oude *Pali*-verzen in een begrijpelijke taal overbrengen blijft voor elke vertaler een uitdaging. Immers: hedendaagse leesbaarheid enerzijds en trouw aan de letterlijke tekst anderzijds stellen zich niet zelden op als astrante tegenpolen.

Hieruit volgt dat het voor de lezer uiterst belangrijk is om het *uitgangspunt* van de vertaler te kennen, d.i. wat zijn de motieven die de vertaler hebben aanzet om de translatie te doen.

Zoals de beoefening van de leer (*P. patipatti*) voorrang moet krijgen op de intellectuele kennis (*P. pariyatti*) ervan,¹⁹ zo ook geef ik de voorkeur aan een transparante en verstaanbare omschrijving boven een raadselachtige, diffuse, hermetische, maar letterlijke omzetting van deze eeuwenoude teksten.

Concreet: ik heb steeds de voorkeur gegeven aan de *inhoud* van de teksten boven de *vorm*.

Mijn belangstelling ging en gaat in de eerste plaats uit naar de *wijsheid* en het *inzicht* die in deze *gathas* schuilgaan.

De literaire hoogstandjes, de metaforen en het *metrum* van deze teksten is een ander soort van sport. Dit laat ik—met graagte—over aan de respectieve beoefenaars.

Belangrijker dan de vertaling *an sich*, is voor mij, dat de kwintessens van de oorspronkelijke *Dhamma*-begrippen *verstaan* wordt. Om allerlei misvattingen te vermijden heb ik daarom bij de meeste begrippen het corresponderende *Pali*-woord *cursief* bijgevoegd.

In specifieke gevallen tenslotte heb ik in een voetnoot, achteraan het boek, enige verduidelijking en/of aanwijzing gegeven.

SITUERING VAN DE KHAGGAVISANA

De *Khaggavisana-Sutta*, ook wel de *Rinoceros-Sutta* genoemd, vormt een onderdeel van de *Pali*-canon.

Deze *Pali*-canon bevat de oudste *geschreven* boeddhistische teksten. De eerste *geschreven* versie van de canon dateert van het jaar 29 vóór GTR.²⁰ De *mondeling* doorgegeven versie is aanzienlijk ouder, namelijk van de 5de eeuw vóór GTR.

De *Pali*-canon is de officiële tekst van het *Theravada*—de *School van de Ouderen*, de traditionele stroming die de oorspronkelijke leer en conventies van de Boeddha navolgt. Het vormt de *oerbron* waaruit alle kennis van de *Dhamma*—de leer van de Boeddha—uiteindelijk voortgesproken is.

Canonieke geschriften zijn oude teksten, waarin de basale leerstellingen van een levensopvatting of van een religie zijn opgetekend. Zulke teksten worden meestal door een concilie vastgelegd. Dit is ook hier het geval. Het eerste boeddhistische concilie (circa 483 vóór GTR) werd gehouden tijdens het eerste regenseizoen (*P. vassa*) ná het *parinibbana*²¹ van de Boeddha.²²

In het boeddhisme is er geen sprake van één enkele canon. Alle grote boeddhistische stromingen, met uitzondering van het *Navayana*, bezitten *élk* hun eigen canon,²³ maar geen enkele van deze latere ‘canons’ is denkbaar *zón*-*der* de *Pali*-canon. De divergerende canons bezitten heel wat overlappingsen maar op fundamentele en cruciale punten spreken ze elkaar nooit tegen.

Maar dit maakt niet het voorwerp uit van dit boek.

De *Pali*-canon vormt een heterogene cocktail van proza en poëzie (*Sutta-pitaka*); van monastieke rigueur (*Vinnaya-pitaka*) en van analytische overdenkingen van de mentale en fysische processen die het menselijk bestaan beheersen (*Abhidhamma-pitaka*).

Voor de verdere indeling van dit uiterst omvangrijk werk—qua omvang is de *Pali*-canon ongeveer 15 keer groter als de bijbel (Oude en Nieuwe Testament tesamen)—verwijs ik naar de ‘Drie Manden’ (*P. tipitaka*), verder in dit hoofdstuk. Door de *Pali Text Society* (PTS) werd in de laatste anderhalve eeuw een quasi volledige vertaling in de Engelse taal gerealiseerd. De complete PTS-uitgave beslaat 58 boekdelen van elk circa 350 bladzijden.

De *Pali*-canon is bijgevolg een uiterst volumineuze verzameling teksten die tot stand kwam over een periode van honderden jaren.

Dit is het werk geweest van generaties *bhikkhus*, die met enorme ernst en *dito* plichtbewustheid, ernaar gestreefd hebben om het woord van de Boeddha (zoals zij het met hun menselijk vernuft én beperkingen verstonden) zo nauwkeurig mogelijk weer te geven.

Het hoogtepunt van dit streven is de *Visuddhimagga*,²⁴ het indrukwekkende, doctrinaire *magnum opus* van het *Theravada*-boeddhisme.

De *Visuddhimagga* werd in de 5de eeuw GTR door *Buddhaghosa*²⁵ opgetekend en beschrijft extensief en gesystematiseerd de theoretische en praktische leerstellingen van de Boeddha, zoals ze verstaan werden door de *arahants* van het *Mahavihara*-klooster van *Anuradhapura* (Sri Lanka, het vroegere Ceylon).

Het is duidelijk dat de *Visuddhimagga* een compleet uitgewerkte en coherente scholastieke uiteenzetting is van de orthodoxe *Theravada*-doctrine. Dit kan gewoon *niet* het levenswerk zijn van één persoon. Het is dan ook best om dit werk te beschouwen als de finale neerslag van de noeste Sisyphusarbeid van vele generaties toegewijde *Theravada*-monniken.

Zonder twijfel kan gesteld worden dat de *Pali*-canon de verwoording vormt van de leerstellingen van de Boeddha, maar manifest verklaren dat de canon *volkomen*—als *copie conforme*—met de *Dhamma* geïdentificeerd kan worden is een paar bruggen te ver.

Dit blijkt gewoonweg uit het feit dat er in de teksten steeds *meerdere* interpretaties mogelijk zijn. Waar niets mis mee is, zolang de *yogi* de teksten met een open geest leest en beschouwt.

Een *experiëntiele ervaring* valt tenslotte niet in woorden en concepten te vangen.²⁶ Zodat de *Pali*-canon finaal slechts één *interpretatie* blijft van de *Dhamma*.

De *Dhamma* zélf kan door de *yogi* uitsluitend gekend worden door het ontsluiten van zijn eigen boeddhanatuur.

Uiteindelijk kan de *Dhamma* slechts intuïtief *ervaren* en *begrepen* worden door iedere *beoefenaar* zélf. Op deze manier maakt hij een eiland (*P. dipa*) van zichzelf. Verwerft hij een eigen autoriteit. Is hij niet langer van anderen afhankelijk. En realiseert hij zichzelf. Zo wordt hij tenslotte een Boeddha-in-spe; een *buddha-to-be*; een *bodhisattva*.

De *Pali*-canon dankt zijn naam aan de taal waarin hij geschreven is. Het *Pali* is een oud-Indische spreektaal, die behoort tot de groep van de Indo-europese talen. Het *Pali* is nauw verwant aan het *Sanskriet*.²⁷

Pali was niet de taal van de Boeddha. De Boeddha sprak *Oud-magadhi*, de taal die gesproken werd in de antieke Indische staat *Magadhi*.²⁸

Afgezien van de rots-edicten van de Mauryaanse keizer *Asoka* (3de eeuw vóór GTR) vormt de *Pali*-canon het oudste overgeleverde *geschrift* van het Indische cultuurgebied.²⁹

De *Pali*-canon bestaat uit drie afdelingen—ook de ‘Drie Manden’ (*P. tipitaka*) genoemd,—namelijk de *Sutta-Pitaka*; de *Vinaya-Pitaka* en de *Abhidhamma-Pitaka*:

1. de *Sutta-Pitaka*

De *Sutta-Pitaka* bevat de leerredes (*P. suttas*) van de Boeddha en zijn naaste volgelingen. Deze eerste ‘mand’ bestaat uit vijf verzamelingen (*P. nikayas*):

- *Digha-Nikaya (DN)*: de verzameling van lange leerredes (34 *suttas*).
- *Majjhima-Nikaya (MN)*: de verzameling van middellange leerredes (152 *suttas*).
- *Samyutta-Nikaya (SN)*: de verzameling van de diverse thematisch gegroepeerde leerredes (2889 *suttas*).
- *Anguttara-Nikaya (AN)*: de verzameling van numeriek geordende leerredes (2308 *suttas*).
- *Khuddaka-Nikaya (KN)*: de verzameling van kleinere teksten.

Het is vooral deze laatste verzameling die ons interesseert, omdat de *Khaggavisana-Sutta* in deze verzameling is ondergebracht.

De *Khuddaka-Nikaya* bevat een heterogene collectie van 15 werken, waarvan de belangrijkste zijn:

- *Dhammapada*: een anthologie verzen met uitspraken van de Boeddha. Het is één van de meest bekende boeddhistische geschriften (423 verzen).³⁰
- *Udana*: spontane uitlatingen van de Boeddha (80 *suttas*).
- *Itivuttaka*: citaten van de Boeddha, zoals ze opgetekend werden door de *upasika Khujjuttara*.
- *Sutta-Nipata*: leerredes die bijna allemaal de versvorm gebruiken. De *Sutta-Nipata* bestaat uit (1149 verzen en enkele proza-passages). Het is in

deze verzameling dat we zowel de *Atthakavagga*, als de *Parayanavagga* en de *Khaggavisana* terugvinden.

– *Theragatha* (1279 verzen) en *Therigatha* (522 verzen), spontane verzen van ontwaakte monniken en nonnen.

– *Jataka*: mythische verhalen over vroegere geboortes van de Boeddha. (circa 500-550 verhalen).

2. de *Vinaya-Pitaka*

In de *Vinaya-Pitaka* worden de monastieke regels voor monniken en nonnen vermeld en uiteengezet, tesamen met commentaar en verhalen (*P. vatthus*) die aangeven op welke manier de verschillende orderegels tot stand gekomen zijn.

3. de *Abhidhamma-Pitaka*

De *Abhidhamma-Pitaka* is de verzameling van scholastische teksten die een schematische en analytische weergave bevatten van de leer van de Boeddha:

– *Dhammasangani*: een opsomming van psychische en materiële eigenschappen, d.i. de objecten en elementen van het bewustzijn.

– *Vibhanga*: achttien verhandelingen over diverse thema's van filosofische, psychologische en ethische aard.

– *Kathavatthu*: een boek waarin twistpunten tussen diverse boeddhistische scholen worden besproken.

– *Puggalapannatti*: een psychologisch werk over diverse persoonlijkheidstypen.

– *Dhatukatha*: een uiteenzetting over de zintuiglijke functies die in achttien elementen worden geanalyseerd, namelijk in de zes zintuigen, de zes objecten van de zintuigen en de zes soorten gewaarwordingen die resulteren uit het contact tussen een zintuig en het erbij passende object.

– *Yamaka*: het boek van paren van tegenstellingen.

– *Patthana*: het boek over het ontstaan van psychische verschijnselen en materiële vormen in termen van causaliteit en wederzijdse afhankelijkheid.

Samenvattend:

- De *Khaggavisana-Sutta*, het boek waar het ons om te doen is, behoort tot de *Sutta-Pitaka* [de ‘mand’ (*P. pitaka*) die de leerredes van de Boeddha en zijn belangrijkste volgelingen omvat].
- In deze ‘mand’ behoort het tot de laatste van de 5 ‘verzamelingen’, de *Khuddhaka-Nikaya* [de verzameling van 15 kleinere werken].
- Eén van deze 15 werken is de *Sutta-Nipata*, die 71 *suttas* bevat, onderverdeeld in 5 boeken (*P. Vagga*), namelijk: 1.*Uragavagga*; 2.*Culavagga*; 3.*Mahavagga*; 4.*Atthakavagga*; 5. *Parayanavagga*.
- De *Khaggavisana-Sutta* (*Gathas* #1-41) tenslotte is het derde onderdeel van het eerste boek—de *Uragavagga*. Of—in aliis verbis—de *Rinoceros-Sutta* omvat de *gathas* #35-75 van de *Sutta-Nipata* (*SN* 35-75).

HET PAD VAN DE KHAGGAVISANA

De *Khaggavisana-Sutta* bepleit een compleet ander Pad naar Zelfrealisatie dan de twee wegen die *doctrinair* naar voor worden geschoven: *ófwel* door zich aan te sluiten bij de *Sangha*, de monastieke orde *ófwel* door als gezins-
hoofd door het leven te gaan.

De *Rinoceros-Sutta* opteert voor eenzame ascese als radicaal *alternatief*. Zulk alternatief is het pad van de eenzame ‘zoeker’—de *samana*—die zich compleet terugtrekt uit de samenleving.

Een *hypothese* zou kunnen zijn [en lijkt zelfs totaal niet onwaarschijnlijk gezien de datering van deze pre-boeddhistische teksten] dat dit eenzaam ascetisme gewoon gezien moet worden als de beginfase waaruit het boeddhistische kloosterleven zich later spontaan ontwikkelde.³¹

In de optiek van deze hypothese hoeven de *gathas* m.b.t. de ‘spirituele vriend’ (*P. kalyanamitta*) dan ook niet zonder meer beschouwd te worden als latere ‘toevoegingen’ aan de *Rinoceros-Sutta*, maar eerder als een logische evolutie die leidde naar het ontstaan van een ‘*sangha*’, waar spiritueel gelijkgestemden elkaar vonden. Immers: de *persoonlijke* keuze van de *yogi* met wie hij optrekt of niet, bepaalt zijn verdere spirituele levensloop. Evenals zijn uiteindelijke graad van Zelfrealisatie.

Anyway, de *gathas* van de *Khaggavisana-Sutta* schetsen de gevaren die rechtstreeks voortvloeien uit het leven in gemeenschap en plaatsen deze dreigingen diametraal tegenover de voordelen van een beoefening in eenzaamheid en afzondering (*P. viveka*).

En die baten lijken ook heden ten dage nog valabel te (kunnen) zijn. Volg even mee:

- het afwijzen van een maatschappij die zijn burgers bestendig en brutaal aliëneert door het ongegeneerd propageren van individuele separatheid, van begeerte (consumentisme) en van afkeer (polarisering).
- het kritisch evalueren van de doelstellingen van onze westerse samenleving.
- het reduceren van relationele contacten die louter gebaseerd zijn op zintuiglijk genot en hebzucht.
- het onthechten aan gezelschap dat inzicht verhindert en/of niet tot inzicht leidt.

- het verwerven van een gezonde dosis zelfhulp, waardoor een compleet verkeerde vorm van solidariteit vermeden wordt en waardoor er ruimte vrij komt om échte solidariteit te ontwikkelen.
- het afwijzen van alle vormen van zin- en doelloze ontspanning.
- het propageren van een ‘eenvoudig’ leven.
- het ontwikkelen van de *brahmaviharas*.³²
- het werken naar Zelfrealisatie.

In de verschillende gekende versies van de *Khaggavisana-Sutta*, durft de *volgorde* van de verzen nogal eens verschillen. Dit doet geen afbreuk aan de uiteindelijke conclusie van de *sutta*, maar het vormt wel het bewijs van de rijke orale traditie waarvan deze voordracht het voorwerp moet geweest zijn, alvorens het werd neergeschreven.

Dit staakt de hypothese dat de *gathas* oorspronkelijk *afzonderlijke* verzen waren, die uitgesproken werden op verschillende gelegenheden, en nadien werden samengevoegd, omdat ze allen over hetzelfde refrein [*'eko care khaggavisanakappo'*] beschikten. Daarnaast is het zonder meer duidelijk dat een aantal boeddhistische concepten aan de oorspronkelijke *sutta* werden toegevoegd.

Traditionele commentaren³³ verbinden de *Khaggavisana-Sutta* unaniem met de boeddhistische traditie van de *pacceka buddhas*.³⁴

Dezelfde Commentaren³⁵ vermelden dat deze *gathas* door de *pacceka buddhas* geuit werden als '*udana*'.^{36 37}

In de *Niddesa* wordt het 'verhaal' (*P. vatthu*)—d.i. de context waarin het vers tot stand kwam—van elke *gatha* vermeld, soms zelfs met vermelding van de naam van de desbetreffende *pacceka buddha*.

Zoals *supra* gezegd, behandelt de *Rinoceros-Sutta* het leven én denken in eenzaamheid van de asceet. De voordracht propageert de vernietiging van gehechtheid aan familie, aan vrienden; aan opinies, aan conditioneringen—kortom de destructie van gehechtheid aan de samenleving in het algemeen.

Het refrein 'eko care...'—'leef alleen zoals een rhinoceros', laat er geen enkele twijfel over bestaan. Steeds opnieuw leidt elk vers tot dezelfde conclusie: het maant de lezer/toehoorder aan om een leven in eenzaamheid te adopteren.

Het *centrale thema* van de *Khaggavisana-Sutta* is de noodzaak om gezelschap en vrienden, familieleden en nakomelingschap op te geven, evenals alle vormen van binding (*P. samsaga*) en relatie (*P. santhava*).

Er duikt in de verzen maar één uitzondering op, namelijk 'de goede metgezel' (*P. mittam ularam*). Hiermee moet de *yogi* zich associëren. De hechting aan een 'nobele vriend'³⁸ wordt niet als een *santhava* beschouwd. Waarschijnlijk moeten deze *gathas* als latere 'toevoegingen' aan de oorspronkelijke *sutta* worden beschouwd.

Veel interessanter dan de louter lichamelijke afzondering (*P. kaya-viveka*) lijkt mij de afzondering van de geest (*P. citta-viveka*) te zijn.

Lichamelijke afzondering kán een *yogi* voor relatief kortere periodes (retraites) enig soelaas tot spirituele verdieping bieden, maar ik betwijfel sterk het nut van *complete* afzondering. Wáár verbergt zich de meerwaarde van een langdurig eenzaam verblijf in een rotsspelonk in de Himalayas of een gevaarvolle langdurige vereenzaming in de jungle ? Het blijft voor mij alvast een groot raadsel.

Pal hiertegenover staat mentale afzondering. *Citta-viveka* vormt n.m.m. een uiterst belangrijke factor in de meditatie-beoefening van *élke yogi*. Met spirituele afzondering bedoel ik de realisatie van onafhankelijkheid van geest én het vrije onderzoek van de *Dhamma*. Bevrijding kan de *yogi* slechts verwerven door *persoonlijk* inzicht. Een *yogi* kan immers niet bevrijd worden door [de woorden van] iemand anders.

Ajahn Chah:³⁹

• *You are your own teacher.*
Looking for teachers can't solve your own doubts.
Investigate yourself to find the truth—inside, not outside.
Knowing yourself is most important. •

De *yogi* moet *zélf* inzicht verwerven in de wérkelijke aard van de dingen. *Yatha bhuta nana dassana*. Dit kan slechts wanneer er *géén* hoofd boven zijn eigen hoofd staat.⁴⁰ De *yogi* moet zijn *éigen* meester zijn.

Hij moet *zélf* de stroom betreden (*P. sotapatti*).

Slechts door zuivere aandacht (*P. samma sati*)⁴¹ én gelijkmoedigheid (*P. upekkha*)⁴² kan de *yogi* zich helder bewust (*P. samma ditthi*) worden van de *tilakkhana* van alle geconditioneerde verschijnselen. Enkel op deze manier verwerft hij bevrijdende wijsheid.

Opnieuw *Ajahn Chah*:

- *Wisdom is for yourself to watch and develop.
Take from the teacher what is good.
Be aware of your own practice.* •

Ik meen dan ook dat de *Rinoceros-Sutta* vooral in deze optiek moet gelezen en beoordeeld worden. De *gathas* wijzen op diverse plaatsen in deze richting.

Wat tenslotte de titel van de *sutta* betreft, bestaat er enige *doctrinaire* discussie of het handelt over de rinoceros zelf dan wel over de hoorn van het dier.⁴³

De *Theravada*-traditie houdt het bij de hoorn, terwijl de *Mahayana*-strekking het dier zelf prefereert, dat solitair in de wildernis leeft.⁴⁴ Persoonlijk neig ik naar deze laatste strekking.

Zo wordt de eenzame status van de rinoceros een aangrijpende *metafoor* voor de separate tocht van de ascetische zoeker. Deze *sutta* is immers duidelijk gericht op de zoeker, op de Wijze, de *Muni*, die alléén op weg is naar Zelfrealisatie.

Verder wordt de lezer/toehoorder van de *Khaggavisana-Sutta* geconfronteerd met een aantal ‘eigenaardigheden’, die het totaalbeeld van eenzaamheid en van afzondering enigszins ‘verzachten’ [ondanks het feit dat het refrein bij elk vers krachtig behouden blijft !]. Daardoor moeten deze verzen waarschijnlijk ook als latere ‘toevoegingen’ betiteld worden.

Ik geef enkele voorbeelden:

- de vermelding van bepaalde kluzenaars (*P. paribbajakas*), die virtueel huismannen zijn (*Gatha* #43).
- de referentie naar liefdevolle vriendelijkheid (*P. metta*) (*Gatha* #42).
- de verwijzing naar de *brahmaviharas* (*Gatha* #73).
- de uitweiding over zintuiglijk verlangen (*P. kama*) en andere hindernissen (*P. upaddavas*) (*Gathas* #50-56).

- het refrein in *Gatha #46*: het gekende rinoceros-refrein is in dit vers vervangen door de gelijkenis met de olifant. Wellicht is de metafoor van de olifant ‘ouder’ dan deze van de neushoorn, vermits de gedragingen van de olifant beter gekend waren dan deze van de rinoceros.
- de herhaling van het topic van ‘de goede vriend’ in *Gatha #57* [een herhaling van *Gatha #46*].
- de introductie van een resem boeddhistische termen in *Gatha #69*.
- en tenslotte de veelvuldige herhalingen van ideeën, woorden en zinnen doorheen de tekst van de *sutta*.

DE KHAGGAVISANA-SUTTA

Gatha #1 (SN 35)

*“Sabbesu bhutesu nidhaya dandam,
avihethayam annataram pi tesam;
Na puttam iccheyya kuto sahayam,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Pijnig geen énkél levend wezen.⁴⁵
Verzaak aan alle geweld.⁴⁶
Verlang niet naar nakomelingschap.⁴⁷
Ga je eigen weg zoals een rinoceros !⁴⁸ •

Gatha #2 (SN 36)

*“Samsaggajatassa bhavanti sneha,
sneh’ anvayam dukkham idam pahoti;
Adinavam snehajam pekkhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Omgang met anderen doet affectie groeien.⁴⁹
[En hieruit] spruit onvrede voort.⁵⁰
Wie de ellende observeert
Die uit affectie voortkomt,⁵¹
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !⁵² •

Gatha #3 (SN 37)

*“Mitte suhajje anukampamano,
hapeti attham patibaddhacitto;
Etam bhayam santhave pekkhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wiens geest geketend is door genegenheid
Voor vrienden en gezelschap,
Verzaakt aan het ware doel.⁵³
Wie het gevaar observeert
Dat in zulke intimiteit schuilt,⁵⁴
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !⁵⁵ •

Gatha #4 (SN 38)

*“Vamso visalo va yatha visatto,
puttesu daresu ca ya apekha;
Vamsakaliro va asajjamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zoals een grote bamboe-kluit verstrengeld is
[Door zijn takken],⁵⁶
[Zo ook is de man verstrikt]
Door zijn genegenheid voor vrouw en kinderen.⁵⁷
Een bamboe-scheut is aan niets gehecht.⁵⁸
Hij gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !⁵⁹ •

Gatha #5 (SN 39)

*“Migo arannamhi yatha abaddho,
yenicchakam gacchati gocaraya;
Vinnu naro seritam pekkhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zoals een hert in de wildernis,⁶⁰
Naar voedsel zoekt, zoals het hem uitkomt⁶¹
Zo observeert de wijze man zijn eigen ongebondenheid:⁶²
Hij gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !⁶³ •

Gatha #6 (SN 40)

*“Amantana hoti sahayamajjhe,
vase thane gamane carikaya;
Anabhihjitam seritam pekkhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Te midden van het gezelschap met anderen
Word je voor van alles aangezocht.⁶⁴
Wie de vrijheid naar waarde schat,⁶⁵
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !⁶⁶ •

Gatha #7 (SN 41)

*“Khidda rati hoti sahayamajjhe,
puttesu ca vipulam hoti pemam;
Piyavippayogam vijigucchamano
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Te midden van gezelschap
Is er verstrooiing en vermaak.⁶⁷
En rijst er verlangen naar kinderen.⁶⁸
Wie echter het ongenoegen verafschuwt
[Dat ontstaat bij]
Het vooruitzicht om gescheiden te worden van geliefden,⁶⁹
Gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros !⁷⁰ •

Gatha #8 (SN 42)

*“Catuddiso appatigho ca hoti,
santussamano itaritarena;
Parissayanam sahita achambhi,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wie overal [in de vier richtingen] met alles tevreden is,⁷¹
Blij met alles wat zich voordoet.⁷²
[zonder ook maar over iets boos te zijn];
Wie alle gevaren zonder ontzetting overwint,⁷³
[Zo iemand]
Gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros !⁷⁴ •

Gatha #9 (SN 43)

*“Dussangaha pabbajita pi eke,
atho gahattha gharam avasanta;
Appossukko paraputtesu hutva,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Sommige thuislozen zijn moeilijk tevreden te stellen,⁷⁵
Evenals sommige leken die het huiselijk leven leiden.⁷⁶
Laat iemand, die zich geen zorgen maakt
Over iemand anders nakomelingschap,⁷⁷
Zijn eigen weg gaan zoals een rhinoceros !⁷⁸ •

Gatha #10 (SN 44)

*“Oropayitva gihibyanjanani,
samsinapatto yatha kovilaro;
Chetvana viro ghibandhanani,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wie de kenmerken van de huisman afsnijdt,⁷⁹
Zoals een *kovilara* boom zijn bladeren afwerpt,⁸⁰
Zulke heroïsche man, die de ketens
Van de huisman verbreekt,⁸¹
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !⁸² •

Gatha #11 (SN 45)

*“Sace labhetha nipakam sahayam,
saddhim caram sadhuvihari dhiram;
Abhibhuyya sabbani parissayani,
careyya tenattamano satima.*

- Wanneer je een verstandige metgezel kunt vinden,⁸³
Een *compagnon de route*, rechtschapen en wijs,⁸⁴
Die alle moeilijkheden overwonnen heeft,⁸⁵
Blijf dan bij hem, gelukkig en aandachtig.⁸⁶ •

Gatha #12 (SN 46)

*“No ce labhetha nipakam sahayam,
saddhim caram sadhuvihari dhiram;
Rajava rattham vijitam pahaya,
eko care matangaranneva nago”ti.*

- Wanneer je geen verstandige metgezel kunt vinden,⁸⁷
Een *compagnon de route*, rechtschapen en wijs,⁸⁸
Ga dan je eigen weg.⁸⁹
Zoals een verslagen koning zijn veroverd koninkrijk verlaat.⁹⁰
Of zoals een olifant zijn kudde in het Olifantenbos !⁹¹ •

Gatha #13 (SN 47)

*“Addha pasamsama sahayasampadam,
settha sama sevitabba sahaya;
Ete aladdha anavajjabhoji,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wij moeten zeker het gezelschap prijzen
Van spirituele vrienden
Die ons gelijke zijn of die béter zijn.⁹²
Maar wanneer zulke vrienden niet te vinden zijn—
Vrienden die een foutloos leven leiden—⁹³
Ga dan je eigen weg zoals een rinoceros!⁹⁴ •

Gatha #14 (SN 48)

*“Disva suvannassa pabhassarani
kammraputtana sunitthitani;
samghattamanani duve bhujasmim,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wanneer je blinkende gouden armbanden ziet,⁹⁵
Schitterend gemaakt door de goudsmid,⁹⁶
Die tegen elkaar klingelen wanneer iemand er
Uit verwaandheid twee aan één hand draagt,⁹⁷
Ga dan je eigen weg zoals een rinoceros!⁹⁸ •

Gatha #15 (SN 49)

*“Evam dutiyena saha mamassa,
vacabhilapo abhisajjana va;
Etam bhayam ayatim pekkhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- [Op eenzelfde manier overwegende dat:]
Indien je met een andere persoon
zou moeten leven,⁹⁹
Je zou vloeken of beledigende dingen zeggen.¹⁰⁰
Doordat je dit toekomstig gevaar onderkent,¹⁰¹
Ga je je eigen weg zoals een rinoceros!¹⁰² •

Gatha #16 (SN 50)

*“Kama hi citra madhura manorama,
viruparupena mathenti cittam;
Adinavam kamagunesu disva,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Omdat zintuiglijk genot
In al zijn vormen—elegant, aangenaam en bekorend is,¹⁰³
Behekt het de geest.¹⁰⁴
Wie de gevaren van zintuiglijk genot beschouwt,¹⁰⁵
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁰⁶ •

Gatha #17 (SN 51)

*“Iti ca gando ca upaddavo ca,
rogo ca sallan ca bhayan ca metam;
Etam bhayam kamagunesu disva,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Ziekte, ongeluk, kwalen, stekende pijn,
Vormen een gevaar voor mij.
Wie het gevaar beschouwt
Dat voortvloeit uit zintuiglijk genot¹⁰⁷
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁰⁸ •

Gatha #18 (SN 52)

*“Sitanca unhanca khudam pipasam,
vatatape damsarisape ca;
Sabbanipetani abhisambhavitva,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wie koude en hitte, honger en dorst overwonnen heeft,¹⁰⁹
Wind en zon, paardenvliegen en slangen:¹¹⁰
Wie dit alles, zonder uitzondering, doorstaan heeft,¹¹¹
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹¹² •

Gatha #19 (SN 53)

*“Nago va yuthani vivajjayitva,
sanjatakhandho padumi ularo;
Yathabhirantam viharam aranne,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zoals een grote witte sterke olifant,
Zijn kudde verlaat,¹¹³
En in het woud leeft zoals het hem belieft.¹¹⁴
[Op deze manier]
Ga je eigen weg zoals een rinoceros !¹¹⁵ •

Gatha #20 (SN 54)

*“Athana tam sanganikaratassa,
yam phassaye samayikam vimuttim;
Adiccabandhussa vaco nisamma,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- “Zelfs tijdelijke bevrijding is uitgesloten
Voor iemand die hunkert naar gezelschap”¹¹⁶
Wie acht slaat op deze woorden van
De Bloedverwant van de Zon [de Boeddha],¹¹⁷
Gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹¹⁸ •

Gatha #21 (SN 55)

*“Ditthivisukani upativatto,
patto niyamam patiladdhamaggo;
Uppannananomhi anannaneyyo,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Verkeerde [filosofische] inzichten
Heb ik overstege.¹¹⁹
De juiste Weg bereikt. Het Pad verworven.¹²⁰
Door eigen inspanning is
Wijsheid in mij ontstaan.¹²¹
[Op deze manier]
Ga ik mijn eigen weg zoals een rinoceros !¹²² •

Gatha #22 (SN 56)

*“Nillohupo nikkhu nippipaso,
nimmakkho niddhantakasavamoho;
Nirasayo sabbaloke bhavitva,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zonder hebzucht.
Zonder bedrog.
Zonder hunkering.¹²³
Zonder laster.¹²⁴

Bezoedeling en onwetendheid heb ik verwijderd.¹²⁵
Zonder verlangen naar de wereld;
Naar elke wereld zal ik ¹²⁶
Mijn eigen weg gaan zoals een rinoceros !¹²⁷ •

Gatha #23 (SN 57)

*“Papam sahayam parivajjayetha,
anathadassim visame nivittham;
Sayam na seve pasutam pamattam,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Mijd de slechte metgezel,¹²⁸
Die onderricht wat nutteloos is
En de verkeerde weg bewandelt.¹²⁹
Associeer je niet met iemand die achteloos is
En hunkert naar zintuiglijk genot.¹³⁰
Ga je eigen weg zoals een rinoceros !¹³¹ •

Gatha #24 (SN 58)

*“Bahussutam dhammadharam bhajetha,
mittam ularam patibhanavantam;
Annaya atthani vineyya kankham,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Associeer je met iemand die geleerd is
En de *Dhamma* onderhoudt en uitdraagt.¹³²
Een vriend die grootmoedig en scherpzinnig is;¹³³
Die perfecte wijsheid bezit,
En zijn twijfels verwijderd heeft.¹³⁴
[Laat iemand die niet over zo'n vriend beschikt]
Zijn eigen weg gaan zoals een rinoceros !¹³⁵ •

Gatha #25 (SN 59)

*“Khiddam ratim kamasukhan ca loke,
analankaritva anapekkhamano;
Vibhusanathana virato saccavadi,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

• Vrij van hunkering,
Zonder op zoek te gaan naar vermaak, plezier,
En zintuiglijk genot in de wereld.¹³⁶
Zonder zich op te tuigen; zonder er aandacht aan te besteden.¹³⁷
Zich te onthouden van het dragen van juwelen.¹³⁸
De waarheid sprekend.¹³⁹
[Laat zo iemand]
Zijn eigen weg gaan zoals een rhinoceros!¹⁴⁰ ♣

Gatha #26 (SN 60)

*“Puttanca daram pitaran ca mataram,
dhanani dhannani ca bandhavani;
Hitvana kamani yathodhikani,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

• Door het verlaten van vrouw en kinderen,
Vader, moeder, rijkdom, tastbare dingen,
En verwanten.¹⁴¹
Door al de verschillende vormen van begeerte los te laten.¹⁴²
Gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros!¹⁴³ ♣

Gatha #27 (SN 61)

*“Sango eso parittamettha sokhyam,
appassado dukkham ettha bhiiyo;
Galo eso iti natva matima,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

• [Gehechtheid aan dingen]
Dit is een strop¹⁴⁴—dit is een vishaak [met lokaas].¹⁴⁵
Er is hier weinig vreugde te vinden;¹⁴⁶
En zo goed als geen bevrediging.
Maar des te meer lijden.¹⁴⁷
Wie intelligent is en dit onderkent¹⁴⁸
Gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!¹⁴⁹ ♣

Gatha #28 (SN 62)

*“Sandalayitvana samyojanani,
jalam va bheta salilambucari;
Aggiva daddham anivattamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wie de ketens verbroken heeft;¹⁵⁰
Zoals een vis [ontsnapt] uit een gescheurd net;¹⁵¹
Zoals een vuur niet terugkeert naar
Een verbrande plek;¹⁵²
Gaet zijn eigen weg zoals een rhinoceros !¹⁵³ •

Gatha #29 (SN 63)

*“Okkhittacakkhu na ca padalolo,
guttindriyo rakkhitamanasano;
Anavassuto aparidayhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- De ogen neergeslagen; niet nieuwsgierig.¹⁵⁴
De zintuigen bewaakt; de geest beteugeld.¹⁵⁵
—Vrij van passie, niet brandend van verwaandheid,¹⁵⁶
Gaet hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !¹⁵⁷ •

Gatha #30 (SN 64)

*“Oharayitva gihibyanjanani,
sanchannapatto yatha parichatto;
Kasayavattho abhinikkhamitva,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Wie de kenmerken van de huisman wegneemt,¹⁵⁸
Zoals een met bladeren overdekte *Parikhatta* boom,
[wiens bladeren afgesneden zijn],¹⁵⁹
Zo verlaat hij het huis, gekleed in de oranje monnikspij.¹⁶⁰
En gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros !¹⁶¹ •

Gatha #31 (SN 65)

*“Rasesu gedham akaram alolo,
anannaposi sapadanacari;
Kule kule appatibaddhacitto,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Niet begerig naar aangename dingen;
Niet geagiteerd door allerlei toestanden.¹⁶²
Volkomen bevrijd;¹⁶³
Zonder ook maar enige voorkeur
Voor één familie in zijn geest;¹⁶⁴ •
Gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁶⁵ •

Gatha #32 (SN 66)

*“Pahaya pancavaranani cetaso,
upakkilese byapanujja sabbe;
Anissito chetva sinehadossam,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Nadat hij de Vijf Hindernissen achter zich heeft gelaten;¹⁶⁶
En onderliggend alle mentale bezoedelingen
Vernietigd heeft.¹⁶⁷
Naar niets verlangend; begeerte en haat vernietigd,¹⁶⁸
Gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁶⁹ •

Gatha #33 (SN 67)

*“Vipitthikatvana sukham dukhan ca,
pubbeva ca somanassadomanassam;
Laddhanupekkham samatham visuddham,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Nadat hij zich afgekeerd heeft
Van [lichamelijk] plezier en pijn;¹⁷⁰
—En hieraan voorafgaand—
Van [mentale] vreugde en droefheid.¹⁷¹
En [op deze manier]
Gelijkmoedigheid, kalmte en zuivering bereikt heeft,¹⁷²
Gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁷³ •

Gatha #34 (SN 68)

*“Araddhaviriyo paramatthapattiya,
alinacitto akusitavutti;
Dalhanikkamo thamabalupapanno,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Onverdroten strevend naar het hoogste goed [*nibbana*],¹⁷⁴
Met een scherpzinnige geest; zonder luiheid;¹⁷⁵
Vasthoudend;
Begiftigd met lichamelijke en mentale sterkte,¹⁷⁶
Gaaf hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁷⁷ •

Gatha #35 (SN 69)

*“Patisallanam jhanam arincamano,
dhammesu niccam anudhammacari;
Adinam sammāsita bhavesu,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zonder afzondering en meditatie op te geven,¹⁷⁸
[Een leven] constant in overeenstemming met de *Dhamma*,¹⁷⁹
Helder bewust van de ellende,
Die elk ‘worden’ met zich brengt,¹⁸⁰
Gaaf hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁸¹ •

Gatha #36 (SN 70)

*“Tanhakkhayam pathayamappamatto,
anelamugo sutava satima;
Sankhatadhammo niyato padhanava,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Met de intentie om aandachtig begeerte te vernietigen
[en *nibbana* te bereiken];¹⁸²
Foutloos, verstandig, de geschriften kennend, meditatief,¹⁸³
Zichzelf beteugelend,
Zich inspannend voor het Pad,¹⁸⁴
Gaaf hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁸⁵ •

Gatha #37 (SN 71)

*“Siho va saddesu asantasanto,
vato va jalamhi asajjmano;
Padumam va toyena alippamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zoals een leeuw zich niet laat opschrikken
Door enig geluid;¹⁸⁶
Zoals de wind niet in een net gevangen wordt;¹⁸⁷
Zoals een lotusbloem niet bezoedeld wordt door water,¹⁸⁸
Gaaf hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁸⁹ •

Gatha #38 (SN 72)

*“Siho yatha dathabali pasayha,
raja miganam abhibhuyya cari;
Sevetha pantani senasanani,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Zoals een leeuw, met zijn sterke hoektanden, imponeert;¹⁹⁰
—Als de koning van de dieren—
Als een overwinnaar rondzwerft.¹⁹¹
En eenzaam in de wildernis verblijft,¹⁹²
Gaaf hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !¹⁹³ •

Gatha #39 (SN 73)

*“Mettam upekkham karunam vimuttim,
asevamano muditan ca kale;
Sabbena lokena avirujjhamano,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Beoefen constant voor bevrijding:
Liefdevolle vriendelijkheid, gelijkmoedigheid,
Mededogen en medevreugde.¹⁹⁴
Onbelemmerd door de wereld—door elke wereld,¹⁹⁵
Ga je eigen weg zoals een rinoceros !¹⁹⁶ •

Gatha #40 (SN 74)

*“Ragan ca dosan ca pahaya moham,
sandalayitvana samyojanani;
Asantasam jivitasankhayamhi,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Door het opgeven van verlangen, afkeer en onwetendheid,¹⁹⁷
Heeft hij de ketens verbroken.¹⁹⁸
Onverschrokken voor de dood,¹⁹⁹
Gaaf hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !²⁰⁰ •

Gatha #41 (SN 75)

*“Bhajanti sevanti ca karanattha,
nikkarana dullabha ajja mitta;
Attatthapanna asuci manussa,
eko care khaggavisanakappo”ti.*

- Mensen houden elkaar gezelschap en gaan om met elkaar
Uit baatzucht [eigenbelang].²⁰¹
Het is moeilijk om vandaag nog vrienden te vinden,
Die dit motief [baatzucht] niet hebben.²⁰²
Mensen zoeken enkel hun eigen profijt,
Hun motief is onzuiver en gemeen.²⁰³
[Daarom, wie dit weet:]
Gaaf zijn eigen weg zoals een rhinoceros !²⁰⁴ •

Khaggavisanasuttam tatiyam
Einde van de *Khaggavisana-Sutta*

EPILOOG

Viveka—meer in het bijzonder *geestelijke* afzondering (*P. citta-viveka*)—hoeft de *yogi* geen eenzaam gevoel te geven. Integendeel. Afzondering verschaft hem/haar de *unieke* gelegenheid om te ervaren wat *wékelijk* belangrijk is.

Zonder geestelijke afzondering is het immers onmogelijk om zijn/haar innerlijke wereld te betreden. *Viveka* leert de *yogi* om thuis te komen. Leert de *yogi* wie hij/zij werkelijk is. Leert hem/haar het zintuiglijke los te laten. Leert hem/haar waarvoor hij/zij staat. Zoals Walt Whitman dichtte: '*Alo-ne...and the soul emerges*'.

Alléén.

Citta-viveka staat voor mentale onafhankelijkheid, d.i. zich onafhankelijk opstellen t.o.v. de goedkeurende mening van anderen.²⁰⁵ Het betekent onafhankelijk zijn t.o.v. relationele betrekkingen. Gelijkmoeidigheid t.o.v. het al dan niet hebben van vrienden en gezelschap.

Hier staat de *yogi* boven. Of beter gezegd: het raakt hem of haar in het geheel niet.

Op deze manier bewaakt én sluit *citta-viveka* een aantal zintuigpoorten: te midden van de *putthujanas* ²⁰⁶ gaat de *yogi* zijn *eigen* weg. Hij/zij vervolgt zijn/haar weg vanuit het *eigen* innerlijk, zonder invloed van wat rondom hem of haar gebeurt.

Hij/zij bevrijdt zich van verleden en van toekomst. Hij/zij piekert niet over wat voorbij is. Wat nog komen moet maakt hem/haar niet rusteloos.

Als ervaren *yogi* opereert hij/zij in het heden. Aan *dít* moment is hij/zij niet gehecht: hij/zij verbindt er géén énkél verhaal of drama aan. Hij/zij laat *alles* los.

Wil de *yogi* loskomen van zijn/haar geconditioneerdheid, van zijn/haar gewoontepatronen, dan moet hij/zij afstand nemen. Moet hij/zij zich afzonderen. Wég van de *mainstream*, wég van de *likes* en *dislikes*, wég van het steeds opnieuw 'worden' (*P. bhava*).

Hij/zij moet de vrijheid verwerven om zich mentaal af te zonderen van de samenleving. Zulke individuele onafhankelijkheid is noodzakelijk om tot Zelf-realisatie te komen.

Door deze spirituele onafhankelijkheid laat de *yogi* zijn/haar zintuiglijke referentiepunten los.

Hij/zij *ervaart* dat het loslaten van élk referentiepunt een stap in de goede richting is. Hij/zij ervaart *experientiële* dat de Middenweg ²⁰⁷ geen referentiepunten kent. Referentiepunten creëren dualiteit.

De Boeddha:

• *Mijn pad is de middenweg—er is geen begin, er is geen einde. Wij zijn altijd in het midden, groeien eeuwig, ontspruiten, bloeien, vinden nieuwe ruimte.* • ²⁰⁸

Het ontbreken van ook maar *enig* referentiepunt vormt de ultieme *citta-viveka*: een geest zonder referentiepunten verlangt niet en hecht zich niet. Zulke geest *'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros—eko care khaggavis-anakappo'*.

Zo realiseert de *yogi* zichzelf/haarzelf.

BIBLIOGRAFIE

Analyo, (2017), Early Buddhist Meditation Studies, Barre Center for Buddhist Studies, Barre, MA, USA

Analyo, Bhikkhu, (2013), Perspectives on Satipatthana, Windhorse Publications, Cambridge, UK

Bantaokul, Sudarat, (2003), Vipassana-Nana (Insight Knowledge): An Analytical Study of Solasanana (The Successive Stages of Sixteen Knowledges) in Theravada Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok, Thailand

Brahm, Ajahn, (2009), Helder Inzicht, Diepe Verstillig. Handboek boeddhistische meditatie, Uitgeverij Asoka, Rotterdam, Nederland

Brahm, Ajahn, (1999), In the Presence of Nibbana. Developing Faith in the Buddhist Path to Enlightenment, Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka

Brahm, Ajahn, (2006), Mindfulness, Bliss, And Beyond. A Meditator's Handbook, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Brahm, Ajahn, (2011), The Art of Disappearing. The Buddha's Path to Lasting Joy, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Brasington, Leigh, (2002), Instruction for Entering Jhana, Insight Journal, Fall 2002, Barre, MA, USA

Brasington, Leigh, (2015), Right Concentration. A Practical Guide to the Jhanas, Shambhala Publications, Boulder, CO, USA

Brasington, Leigh, (2005), Sharpening Manjushri's Sword. The Jhanas in Theravada Buddhist Meditation, Revised edition of a paper, presented to the American Academy of Religion/Western Regional Meeting dd. 25 March 1997.

Buddhadatta, Mahathera, A.P. (2014), Concise Pali-English Dictionary, Motilal Banarsidass Publishers (P). Ltd, Delhi, India

Buddhaghosa, Bhadantacariya, (2010), Visuddhimagga, The Path of Purification, Pariyatti Press, Onalaska, WA, USA

Burford, Grace, (1996), *Encyclopedia of Indian Philosophies, Volume VII, Abhidharma Buddhism To 150 A.D.*, Motilal Banarsidass Publishers, Private Limited, Delhi, India

Catherine, Shaila, (2008), *Focused and Fearless. A Meditator's Guide to States of Deep Joy, Calm and Clarity*, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Catherine, Shaila, (2011), *Wisdom Wide—and—Deep. A practical Handbook for Mastering Jhana and Vipassana*, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Chah, Ajahn, (1992), *A Still Forest Pool: The Insight Meditation of Achaan Chah*, Quest Books, Wheaton, IL, USA

Chah, Ajahn, (2007), *Dhammatalks by Ajahn Chah, The Sangha, Wat Nong Pah Pong, Thailand*

Chah, Ajahn, (2000), *Een stille woudvijver*, Uitgeverij Asoka, Rotterdam, Nederland

Chah, Ajahn, (2005), *Everything arises, everything falls away. Teachings on impermanence and the end of suffering*, Sham-bhala Publications, Boston, MA, USA

Chah, Ajahn, (2004), *Everything Is Teaching Us*, The Sangha Bodhivana Monastery, Victoria, Australia, Free distribution

Chah, Ajahn, (2007), *Food For The Heart*, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Chah, Ajahn, e.a. (1999), *Forest Path, Talks, essays, poems, drawings and photographs from the community at Wat Pah Nanachat, Ubon, Thailand. Free distribution*

Chah, Ajahn, (2013), *In simple Terms*, Metta Forest Monastery, Valley Center, CA, USA, e-book, Free distribution

Chah, Ajahn, (1982), *Questions & Answers with Ajahn Chah, The Sangha, Bung Wai Forest Monastery, Wat Pah Pong, Ubon, Thailand, Free distribution*

Coleman, James, William, (2017), *The Buddha's Dream of Liberation. Freedom, Emptiness, and Awakened Nature*, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Conze, Edward, (2008), *Buddhist Thought in India*, Routledge Library Editions: Buddhism, Oxon, UK

de Breet, Jan & Janssen, Rob, *De volledige (nog aan de gang zijnde) Nederlandstalige vertaling van de Pali-canon, Uitgeverij Asoka, Rotterdam, Nederland*

Dhammananda, Sri, (—), *A Pali Word a Day. A Selection of Pali Words for Daily Reflection*, Buddha Dharma Education Association Inc, Penang, Malaysia

Dubois, Guy, Eugène, (2017), *Atthakavagga. De Vrede van de Boeddha*, Pro-Book, Utrecht, Nederland

Dubois, Guy, Eugène, (2013), *Dhamma—Overdenkingen bij een ultieme werkelijkheid*, Pro-Book, Utrecht, Nederland

Dubois, Guy, Eugène, (2013), *Dhammapada—Het Pad van Waarheid*, Pro-Book, Utrecht, Nederland

Dubois, Guy, Eugène, (2018), *Parayanavagga—De Weg naar de Andere Oever*, Pro-Book, Utrecht, Nederland

Dubois, Guy, Eugène, (2017), *Satta-visuddhi. De Zeven Zuiveringen & de Zestien Fasen van Inzicht*, Pro-Book, Utrecht, Nederland

Easwaran, Eknath, (2016), *Passage Meditation. A Complete Spiritual Practice*, Nilgiri Press, Tomales, CA, USA

Easwaran, Eknath, (2007), *The Upanishads*, Nilgiri Press, Tomales, CA, USA

Falk, Geoffrey, (2009), *Stripping The Gurus. Sex, Violence, Abuse and Enlightenment*, Million Monkeys Press, Toronto, Canada

Fausbøll, Michael, V. (2015), *The Sutta-Nipata*, Simplicissimus Book Farm.

Fronsdal, Gil (2016), *The Buddha before Buddhism: Wisdom from the Early Teachings*, Shambhala Publications, Inc., Boulder, CO, USA

Jayawikrama, N.A., (1977), *Sutta Nipata: The Kagghavisana*, University of Ceylon, Peradeniya, Sri Lanka

Katz, Nathan, (2004), *Buddhist Images of Human Perfection. The Arahant of the Sutta Pitaka Compared with the Bodhisattva and the Mahasiddha*, Still Banarsidass Publishers, Private Limited, Delhi, India

Kloppenborg, Ria (2000), *Theratherigatha, Verzen van monniken en nonnen. Uitspraken van bevrijde mannen en vrouwen in het vroege boeddhisme, Uitgeverij Asoka, Rotterdam, Nederland*

Krishnamurti, Uppaluri, Gopala, (1982), *The Mystique of Enlightenment - The unrational ideas of a man called U.G., Dinesh Vaghela Cemetele Corporation, Goa, India*

Müller, Max, Friedrich, (2017), *The Sutta-Nipata: A Collection of Discourses Being One of the Canonical Books of the Buddhists; Translated From Pali by V. Fausböhl (Classic Reprint), Forgotten Books, London, UK*

Nagao, Gadjin, M., (2000), *Wisdom, Compassion, and the Search for Understanding, University of Hawai'i Press Books, Honolulu, Hawaii, USA*

Norman, K. R., (1984), *The Rhinoceros Horn and other early Buddhist poems (Suttanipata), Pali Text Society (PTS), UK*

Nyanaponika, Thera (1992), *The Heart of Buddhist Meditation: a Handbook of Mental Training Based on the Buddha's Way of Mindfulness, with an Anthology of Relevant Texts Translated from the Pali and Sanskrit, Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka. Free distribution*

Nyanaponika, Thera, (2006), *The Three Basic Facts of Existence, Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka. Free distribution*

Nyanaponika, Thera, (1995), *Vedana-Samyutta, Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka. Free distribution*

Nyanatiloka, Mahathera, (1997), *Buddhist Dictionary. Manual of Buddhist Terms and Doctrines, Buddha Dharma Education Association Inc., Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka.*

Pande, Govind, Chandra, (2015), *Studies in the Origins of Buddhism, Motilal Banarsidass, Delhi, India*

Potter, Karl, H., (1998), *Encyclopedia of Indian Philosophies, Volume VII, Abhidharma Buddhism To 150 A.D., Motilal Banarsidass Publishers, Private Limited, Delhi, India*

Rhys Davids T.W. & Stede, William, (2002), *Pali-English Dictionary, Munshiram Manoharlal Publishers (P), Ltd, New Delhi, India*

Salomon, Richard, (2000), *A Gandhari Version of the Rhinoceros Sutra: British Library Kharosthi Fragment 5B University of Washington Press, Seattle, WA, USA*

Sasaki, Genjun, (1986), *Linguistic Approach to Buddhist Thought*, Motilal Banarsidass, Delhi, India

Schumann, Hans Wolfgang, (1998), *De historische Boeddha*, Uitgeverij Asoka, Nieuwerkerk a/d IJssel, Nederland

Singh, Kathleen, Dowling, (2014), *The Grace in Aging: Awaken as You Grow Older*, Wisdom Publications, Somerville, MA, USA

Stede, William, (1918), *Niddesa II Cullaniddesa*, Pali Text Society, Oxford University Press, Oxford, UK

University of Chicago, (2007), *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary, Digital Dictionaries of South Asia (DDSA)*, Chicago, IL, USA, www.dsai.uchicago.edu

Van Loosbroek, Peter, www.sleuteltoezicht.nl

Webb, Russell, and Nyanatusita, Bhikkhu (2012), *An Analysis of the Pali Canon and a Reference Table of Pali Literature*, Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka

Wynne, Alexander, (2007), *The Origin of Buddhist Meditation*, Routledge, Taylor & Francis Group, London & New York, UK

(—), (2017), *Sayagyi U Ba Khin Journal. A Collection Commemorating the Teachings of Sayagyi U Ba Khin*, Vipassana Research Publications, Pariyatti Publishing, Onalaska, WA, USA

(—), (2017), *Buddhism Portal, Wisdom Library*, www.wisdomlib.org

VOETNOTEN

¹ *De Taungpulu Forest Tradition of Myanmar is een boeddhistische stroming die vergelijkbaar is—en nauw verwant—met de Thai Forest Tradition (P. kammatthana) en met de Lao Forest Tradition. Het is een monastieke stroming die aanleunt bij het Theravada boeddhisme.*

² *Zen-boeddhisme: is ontstaan in de 6de eeuw GTR. Het is een Japanse beoefening van Mahayana-strekking met invloeden van het Confucianisme en het Taoïsme. Het werd een staatsreligie en onderscheidt zich door het belang dat het hecht aan het aannemen van de lichaamshouding van de Boeddha op het moment van zijn ontwaken: de kern van de meditatie is zazen (zitten). In Zen bestaan er twee grote stromingen: Rinzai-Zen en Soto-Zen.*

³ *Voor de scholar-monk was het duidelijk dat het hart van Zen niet verschilt van het hart van vipassana. Het Zenritueel vormde voor mij een breekpunt. Het reciteren van woorden in een taal waar ik geen enkele affiniteit mee had was voor mij een constante gruwel. Rituelen, symbolen van macht, intensifiëren slechts het verlangen, vermeederen het Ik, het ego en het mijn. Misschien was mijn Zen-praxis de laatste uitkristallisering van wat ik in een vroeger (vrijzinnig) leven reëel aan den lijve ondervonden had.*

Hoe diep voel ik me verbonden met Hans van Dam in zijn artikel De Poortloze Poort, Boeddhistisch Dagblad, dd. 18 september 2016 — ‘De Poortloze Poort was zowel de neerslag als de nekslag voor het aanvankelijk zo frisse en creatieve Chinese Ch’an-boeddhisme [Zen-boeddhisme], dat nadien in snel tempo zou degenereren tot een steriele Zenpraktijk van terugblikken en nadoen, van canonieke koan-collecties & voorgebakken antwoord-boeken, van rituelen, formules en stokpaardjes, van voorouderverering, hielenlikkerij, zitterij en dikdoenerij, die nu al een millennium standhoudt.’

⁴ 'boeddhanatuur': (P. buddhatta). buddhatva [Sanskriet]; bussho [Japans]; Onze ware, oorspronkelijke natuur. Het is de oorspronkelijke, verlichte natuur van alle levende wezens; de diepste subtiele geest; de werkelijke bron van alle bewustzijn. Het is de oorsprong en de essentie van onze geest; de aard van of het potentieel voor boeddhaschap. Ook wel: de aard van leegte of tathagatagarbha.

De Boeddhanatuur is altijd aanwezig, maar niet altijd merkbaar. Door middel van meditatie kan de boeddhanatuur ervaren worden. De boeddhanatuur geeft een positieve betekenis aan het begrip 'leegte' (P. sunnata). Alle levende wezens bezitten deze boeddhanatuur, zodat ze allen verlichting kunnen bereiken en een Boeddha worden. De mogelijkheid tot ontwaken is in ieder levend wezen aanwezig.

In het Zenboeddhisme wordt de boeddhanatuur gezien als een metafoer. Datgene wat 'bereikt' kan worden d.m.v. meditatie is moeilijk uit te leggen en te omschrijven en wordt daarom 'boeddhanatuur' genoemd. Maar om volledige verlichting te bereiken dient ook het idee van de boeddhanatuur losgelaten te worden. Onze ware natuur is ongrijpbaar en leeg.

⁵ Ook de Boeddha beperkte zich niet tot één meditatietechniek. Als Vrij Onderzoeker was 'trial & error' zijn geëigende manier om tot Zelfrealisatie te komen. Voor hem waren al deze technieken slechts hulpmiddelen (P. upaya's) om Verlichting te bereiken. Het lijkt me onjuist om deze 'technieken' méér belang toe te dichten dan dat ze gewoon een 'hulpmiddel' zijn om tot Zelfrealisatie te komen. Hetzelfde geldt trouwens ook voor boeddhistische stromingen. Zij vormen allen 'slechts' upaya's tot Verlichting. Zij dienen géén 'hogere' doel.

⁶ Het intellectuele niveau is hier van generlei waarde: elke discrepantie die zich voordoet op het vlak van beoefening kan finaal door de yogi slechts onderzocht én geklaard worden door beoefening. Door organische, experimentele wijsheid, niet door intellectuele ballast. Bhavana-maya panna.

⁷ Flower Ornament Sutta, Taisho 10.272c

⁸ 'de stroom betreden' (P. sotapatti) is een boeddhistische metafoer voor 'ontluikend inzicht'. Dit ontluikend inzicht voert de yogi mee in een stroom die hem steeds verder zal verwijderen van onwetendheid (P. moha). Sotapatti is onomkeerbaar: de realisatie van yogi's boeddhanatuur start immers bij zijn stroombetreding. De verdere stappen naar Zelfrealisatie gebeuren automatisch. Daardoor is stroombetreding de belangrijkste verwezenlijking die een mens kan maken.

Sotapatti is het (experientiële ervaren) inzicht dat alles één is. Dat alles met elkaar verbonden is. Dat alles, op elk moment, ontstaat en vergaat, en steeds weer aanleiding geeft tot iets anders.

Hét eeuwige Proces van ontstaan en vergaan. Dit inzicht maakt de yogi duidelijk dat verlangen (P. lobha, tanha) en haat (P. dosa) het gevolg zijn van onwetendheid (P. moha). Verlangen vormt de oorzaak van yogi's onvrede (P. dukkha).

⁹ In het dictoriaal geleide Myanmar zijn hierover geen cijfers beschikbaar.

¹⁰ 'shmathana' (Skr.): de crematie-plaats die, volgens de bloemrijke omschrijving in de Mahabharata, '(...) met hoofdhaar en beenderen is bedekt, vol ligt met schedels en doodshoofden, overspoeld wordt door gieren en jakhalzen, overdekt met honderden brandstapels, een onreine plaats die besmeurd is met rottend vlees, een moeras van merg en bloed, verspreide hopen stinkend vlees...'

¹¹ 'ramaniyam manoramam—een streling voor de geest': een verwijzing naar Gatha #38 van de Parayanavagga.

¹² Brahm, Ajahn, (2009) Helder Inzicht, Diepe Verstillings p. 65 — 'In de oude woudtraditie van noordoost-Thailand mediteerden monniken vaak op gevaarlijke plekken—hoog in een boom gezeten, op de rand van een klif of in een jungle vol tijgers. Wie overleefde zei dat hij goed gemediteerd had, maar van de monniken die het niet overleefden hoorde je niets meer!'

¹³ Jayawikrama, N.A., (1977), Sutta Nipata: The Khaggavisana p. 123 e.v.

¹⁴ in de Niddesa.

¹⁵ De andere manuscripten werden door verschillende partijen aangekocht: soms door universiteiten, soms door private verzamelaars.

¹⁶ GTR = Gewone Tijd Rekening.

¹⁷ Salomon, Richard, (2000), A Gandhari Version of the Rinoceros Sutra: British Library Kharosthi Fragment 5B University of Washington Press, p. 15-16.

¹⁸ 'Buddhasasana' (P): letterlijk: 'de boodschap van de Boeddha'.

¹⁹ Voor het verwerven van inzicht kan het belang van de beoefening (de meditatie) niet genoeg benadrukt worden: het mediteren over de sutta-teksten, het doordringen, het penetreren, de innerlijke beleving ervan is zoveel belangrijker dan intellectueel 'begrip'.

Goenka, Satya, Narayan Dhamma Verses, — 'All of life is wasted in playing intellectual games. By intellectual games whose thirst has been quenched?'

²⁰ Duncan, Alexander, (2017), The Pali Canon Phenomenon, Paliesque, www.palisuttas.wordpress.com

²¹ 'parinibbana' (P): letterlijk: 'voorbij nibbana'. Parinibbana is de absolute uitdoving bij de dood [bij het definitieve uiteenvallen van de 5 khandhas, de 5 aggregaten van toe-eigening] van een Boeddha of van een arahant. Het is—nadat tijdens het huidige leven complete Verlichting bereikt werd—de uiteindelijke uitdoving: het is niet het einde van één leven; het is de finaliteit van miljoenen levens, i.c. manifestaties. Het zijn ontelbare existenties die tot een einde gekomen zijn. De arahant, die nu een volmaakte Boeddha is, is volledig uitgedoofd en hij verdwijnt volkomen in de ultieme leegte. Parinibbana heeft —net zoals het Bestaan zelf—een permanent karakter en ontsnapt compleet aan de kenmerken van alle geconditioneerde dingen—de tilakkhana.

²² Voor verdere informatie verwijs ik naar mijn boek: Dubois, Guy, Eugène, (2017), Atthakavagga. De Vrede van de Boeddha, p. 26 e.v.

²³ De grote boeddhistische stromingen zijn: Het Theravada; het Mahayana; het Vajrayana en het Navayana. Het Navayana, de laatst ontstane stroming in het Westen, die nog volop in ontwikkeling is, bezit géén specifieke canon, maar bouwt voort op de canons van de drie andere boeddhistische scholen.

²⁴ 'Visuddhimagga' (P): letterlijk 'het pad van zuivering'.

²⁵ Buddhaghosa, letterlijk 'de stem van de Boeddha', was afkomstig uit India. Hij emigreerde naar Sri Lanka waar hij monnik werd.

²⁶ Opgelet met woorden en concepten: ze geven de illusie dat iets blijvend is, in de zin van niet-vergankelijk, niet-veranderend. Dat is uiteraard niet het geval: je kunt slechts éénmaal door de-zelfde rivier waden.

²⁷ Pali is een prakriet-taal. Prakriet-talen zijn Indo-Arische talen en dialecten die gesproken werden in het oude India. De prakrits waren spreektaal; het Sanskriet daarentegen werd als literaire taal gebruikt, en ontwikkelde zodoende een geschreven grammatica.

Generaliserend kan gezegd worden dat Pali en Sanskriet elkaar niet ver ontlopen. Wie Sanskriet begrijpt kan met Pali overweg en vice-versa.

²⁸ De huidige Indische deelstaat Bihar met de hoofdstad Patna.

²⁹ De Veda's en de Upanishads zijn ouder dan de boeddhistische leer, maar ze werden later neergeschreven.

³⁰ Dubois, Guy, (2018), *Dhammapada, Het Pad van Waarheid*.

³¹ Misschien kunnen we de dhutanga van de bosmonniken als zulke hedendaagse 'tussenvorm' beschouwen: deze monniken leven in een kloostergemeenschap, maar sommigen onder hen beleven hun beoefening op een uiterst teruggetrokken en ascetische manier door zichzelf een stringente (optionele) beoefening (de precepten van de dhutanga) op te leggen.

Zie het boek: Chah, Ajahn, (1992), *A Still Forest Pool: The Insight Meditation of Achaan Chah*.

³² 'brahmaviharas' (P): letterlijk: 'de verblijfplaats van de goden'; Syn.: de 'onmetelikheden'; het zijn de Vier Verheven Gemoedstoestanden: liefdevolle vriendelijkheid (P. metta), mededogen (P. karuna), medevreugde (P. mudita) en gelijkmoedigheid (P. upekkha). Het zijn de vier hoogste emoties en de enige vier die de Boeddha als waardevol en heilzaam bestempelt.

In het kort: (1) metta (liefdevolle vriendelijkheid) betekent liefde, vrede, zonder onderscheid van de persoon. Aan de basis ligt het 'niet-zelf' denken. De liefde en aandacht gaan naar de mens als mens, niet naar dit of dat individu dat ons om een of andere reden aanspreekt op een bepaald moment. Deze houding geldt niet enkel voor de mens, maar voor alle wezens en levensvormen. Het betekent: liefdevol begaan zijn met alle wezens zonder onderscheid: geen enkele levensvorm is immers vrij van lijden. Alle wezens hebben metta nodig. (2) karuna (mededogen): aangezien alle wezens onderworpen zijn aan dezelfde wetmatigheid in dit bestaan, kan men nooit iemand oordelen of veroordelen, kan men niemand afstoten of uitsluiten. Karuna is in feite het solidariteitsgevoel met alles wat bestaat. (3) mudita (mede-vreugde) is vreugde met de voorspoed die alle wezens ondervinden en (4) upekkha (gelijkmoedigheid) is het actief aanvaarden van het bestaan zoals het is, zonder voorkeur, zonder afkeuring.

Patanjali, de Indiase geleerde en filosoof, die leefde in de 2de eeuw vóór GTR, en de auteur van de Yogasoetras, interpreteerde de brahmaviharas als volgt: 'vriendelijkheid voor hen die gelukkig zijn; mededogen voor hen die lijden; vreugde voor hen die deugdzzaam leven en gelijkmoedigheid voor de boosaardigen'.

³³ Salomon, Richard, (2000), *A Gandhari Version of the Rinoceros Sutra: British Library Kharosthi Fragment 5B* University of Washington Press, p. 10, 13.

³⁴ 'Pacceka buddha' (P) : er bestaan drie soorten 'boedddhas', i.c. drie soorten 'volledig ontwaakte personen':

1. De Sravaka Buddha (P) wordt een volledig ontwaakte als volgeling van een Samma-Sambuddha. Wordt ook wel 'Arahatta-Buddha' genoemd. De Sravaka Buddha komt overeen met de arahant van de Theravada traditie.
2. De Pacceka Buddha (P)—Pratyeka buddha (Skr.)—'de eenzame verlichte'. Een Pacceka Buddha heeft op eigen kracht het boedddhaschap behaald, maar onderwijst de leer niet aan anderen.
3. De Samma-Sambuddha—'de correct en compleet verlichte'. Dit is een Boeddha in strikte zin, die op eigen kracht ontwaakt is, en de leer aan anderen onderwijst. Gautama Boeddha was een Samma-Sambuddha.

³⁵ Niddesa

³⁶ 'udana' (P): een emotionele uiting, uitspraak.

³⁷ 'Pacceka Boeddha': (zie ook voetnoot #34) de naam van een Boeddha die tot Zelfrealisatie gekomen is op eigen kracht. Hij is tot zuiver en perfect inzicht gekomen, maar heeft dit inzicht nooit in de wereld geopenbaard. Een synoniem is 'Zwijgende Boeddha'. Onder de suttas die voorbehouden zijn voor de Pacceka Boeddhas, is de Khaggavisana-Sutta de belangrijkste.

³⁸ een 'nobele vriend' (P. kalyanamitta) is een 'vriend in de brahmacariya'.

³⁹ Chah, Ajahn, (1982) *Questions and Answers with Ajahn Chah*

⁴⁰ Falk, Geoffrey, (2009) *'Stripping The Gurus. Sex, Violence, Abuse and Enlightenment — Lees dit boek en dan beseft je waarom ik 'geen hoofd boven mijn eigen hoofd' wil. Never ever.*

⁴¹ Door de beoefening van Satipatthana:(*) zuivere aandacht op de Vier Fundamenten van Opmerkzaamheid: aandacht op het lichaam (P. kayanupassana), op de gewaarwordingen (P. vedananupassana), op de geest (P. cittanupassana) en op de objecten van de geest (P. dhammanupassana).

(*): ook de Vier Velden van Opmerkzaamheid genoemd.

⁴² 'upekkha' (P): gelijkmoedigheid; op een niet-reactieve, niet-identificerende manier. Upekkha is datgene wat de yogi ervaart wanneer hij niet reageert op de gewaarwordingen (P. vedana): geen verlangen voor aangename gewaarwordingen; geen aversie voor onaangename gewaarwordingen. Gelijkmoedigheid is gebaseerd op inzicht, op de wijsheid dat alles voortdurend verandert en uiterst vergankelijk is. Dat alles zijn eigen toegemeten tijd heeft. Dat alles komt en gaat, verschijnt en verdwijnt. Aan alles komt een einde, dus wat is de zin om steeds te willen grijpen naar al deze vergankelijke dingen? Waarom maken we ons boos over allerlei zaken die toch niet stabiel zijn? Allemaal verhaaltjes en drama's zonder inhoud. Begoocheling. Illusie. Maya.

Gelijkmoedigheid is de totale aanvaarding van deze vergankelijkheid (P. anicca) en leidt ertoe dat we al onze ervaringen, alle geconditioneerde dingen— aangename en onaangename—als gelijkwaardig beschouwen.

Gelijkmoedigheid bekijkt de zintuigen, de zintuiglijke objecten en het zintuiglijk bewustzijn zonder enig oordeel. Het oog is slechts zintuig, het object is slechts vorm en het bewustzijn is slechts visueel bewustzijn. Zowel oog, object als bewustzijn zijn vergankelijk. Hetzelfde geldt voor oor, neus, tong, lichaam en geest.

Wanneer we ons laten meeslepen in het verhaal en oordelen over het aangename resp. onaangename karakter van een ervaring, kunnen we geen afstand bewaren en niet waarnemen wat wérkelijk is. We zitten immers in het verhaal of het drama 'gevangen' dat we zélf gecreëerd hebben. We kunnen dan ook niet de vergankelijkheid inzien van deze ervaring. Gelijkmoedigheid daarentegen doorbreekt deze illusie en onthult de vergankelijkheid van elke ervaring. Gelijkmoedigheid schenkt vrijheid.

⁴³ De Indische rhinoceros beschikt slechts over één hoorn, in tegenstelling tot zijn Afrikaanse naamgenoot.

⁴⁴ Salomon, Richard, (2000), *Ibid.*

⁴⁵ 'pijnig geen énkél levend wezen': vert. van → sabbesu bhutesu nidhaya dandam: sabbesu → sabba = alle; bhutesu → bhuta = levend wezen, bhutesu = levende wezens; nidhaya → ni+dha: ni = naar beneden; dha = geven; nidha= opgeven, zich onthouden; dandam → danda = stok, hier als metafoor gebruikt voor het toebrengen van letsels, verwonden, kwetsen. 'Sabbesu bhutesu nidhaya dandam', is vrij vertaald als: 'pijnig geen énkél levend wezen'.

Dezelfde versregel vinden we terug in de Dhammapada, Gatha #142.

⁴⁶ ‘verzaak aan alle geweld’: vert. van → *avihethayam annataram pi tesam*: *avihethayam* → *avihethana* → *a+vi+hethana*: *a* = niet; *vi* = voorzetsel dat in het Pali gebruikt wordt om de intensiteit van een handeling uit te drukken; *hethana* = kwetsen, kwellen, verontrusten, geweld plegen; *avihethana* = niet kwetsen, geen geweld plegen; *avihethayam* = verzaak aan geweld; *annataram* → *annatara* = elk; *pi* → *api* = zelfs; *tesam* = hen, deze; *annataram pi tesam* = aan elk van hen. ‘*Avihethayam annataram pi tesam*’, is vrij vertaald als: ‘verzaak aan alle geweld’.

⁴⁷ ‘verlang niet naar nakomelingschap’: vert. van → *na puttam iccheyya kuto sahayam*: *na* = niet, geen; *puttam* → *putta* = zoon; *iccheyya* → *icch* = verlangen naar; *iccheyya* = verlang naar; *kuto* = waaruit, waar vandaan; *sahayam* → *sahaya* = een compagnon, gezelschap. ‘*Na puttam iccheyya kuto sahayam*’, is vrij vertaald als: ‘verlang niet naar nakomelingschap’.

⁴⁸ ‘ga je eigen weg zoals een rinoceros !’: vert. van → *eko care khaggavisana-kappo*”*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van ‘beoefen, mediteer alleen’; *khaggavisana-kappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje ‘*ti*’, is dit het equivalent van ons uitroepteken. ‘*Eko care khaggavisana-kappo*”*ti*’, is vrij vertaald als: ‘ga je eigen weg zoals een rinoceros !’.

⁴⁹ ‘omgang met anderen doet affectie groeien’: vert. van → *sam-saggajatassa bhavanti sneha*: *samsaggajatassa* → *samsagga+ jatassa*: *samsagga* = contact, gezelschap, omgang; *jatassa* → *jata* = laten ontstaan; *jatassa* = laat ontstaan; *bhavanti* → *bhava* → *bhu* = worden, geboren worden, ontstaan; *sneha* = affectie, genegenheid. ‘*Samsaggajatassa bhavanti sneha*’, is vrij vertaald als: ‘omgang met anderen doet affectie groeien’.

⁵⁰ [en hieruit] spruit onvrede voort: vert. van → *sneh’anvayam dukkham idam pahoti*: *sneh’anvayam* → *sneha+anvayam*: *sneha* = affectie, genegenheid; *anvayam* = volgen uit, voortspruiten uit; *dukkham* → *dukkha* = onvrede, ontevredenheid; *idam* = dit, deze; *pahoti* → *pa+hu+a* = adequaat, bekwaam. ‘*Sneh’anvayam dukkham idam pahoti*’, is vrij vertaald als: ‘[en hieruit] spruit onvrede voort’.

⁵¹ ‘wie de ellende observeert die uit affectie voortkomt’: vert. van → *adinavam snehajam pekkhamano*: *adinavam* → *adinava* = zich bewust worden van de vergankelijkheid van alle dingen; *snehajam* → *sneha* = affectie, genegenheid; *pekkhamano* → *pekkhamana* → *pa+iikh+a* = zien, kijken naar, observeren. ‘*Adinavam snehajam pekkhamano*’, is vrij vertaald als: ‘wie de ellende observeert die uit affectie voortkomt’.

⁵² 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁵³ 'wiens geest geketend is door genegenheid voor vrienden en gezelschap,': vert. van → *mitte suhajje anukampamano, hapeti attham patibaddhacitto*: *mitte* → *mitta* = vriend; *suhajje* → *suhajja* = vriendschap; *anukampamano* → *anukampa+mano*: *anukampa* = hier in de betekenis van 'sympathie, affectie, genegenheid'; *mano* → *mana* = geest; *hapeti* → *ha+ape* ; *hapeti* = vermindert, stelt uit, laat na, verzuimt, verzaakt; *attham* → *attha* = het doel, het profijt, het welzijn, hier in de betekenis van 'het spirituele doel'; *patibaddhacitto* → *patibaddha+citta*: *patibaddha* → *pati* = tegen, tegenover; in tegenstelling tot; *baddha* → *badh* = binden; *citta* = geest; *patibaddhacitto* = een geest die gebonden is. 'Mitte suhajje anukampamano, hapeti attham patibaddhacitto', is vrij vertaald als: 'wiens geest geketend is door medeleven voor vrienden en gezelschap, verzaakt aan het ware doel'.

⁵⁴ 'wie het gevaar observeert dat in zulke intimiteit schuilt': vert. van → *etam bhayam santhave pekkhamano*: *etam* = dit; *bhayam* → *bhayam* → *bhaya* = angst, gevaar, terreur [veroorzaakt door het observeren van de vergankelijkheid van de mentale en fysische fenomenen]; *santhave* → *santhava* = intimiteit, relatie, seksuele betrekkingen; *pekkhamano* → *pekkhamana* → *pa+iikh+a* = zien, kijken naar, observeren. 'Etam bhayam santhave pekkhamano', is vrij vertaald als: 'wie het gevaar observeert dat in zulke intimiteit schuilt'.

⁵⁵ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁵⁶ 'zoals een grote bamboe-kluit verstrengeld is [door zijn tak-ken]': vert. van → *vamsō visalo va yatha visatto*: *vamsō* → *vamsa* = een bamboe, een bamboeplant; *visalo* = groot, uitgebreid, hier in de betekenis van 'een kluit'; *va yatha* = zoals; *visatto* → *visatta* = verstrengeld. 'Vamsō visalo va yatha visatto', is vrij vertaald als: 'zoals een grote bamboe-kluit verstrengeld is [door zijn takken]'.

⁵⁷ [zo ook is de man verstrikt] door zijn genegenheid voor vrouw en kinderen': vert. van → puttesu daresu ca ya apekha: puttesu → putta = zoon, kind, nakomelingschap; daresu → dara = vrouw; daresu = [belangstelling] in vrouwen; ca = en; ya = dat; apekha = gehechtheid. affectie, zorg voor, genegenheid. 'Puttesu daresu ca ya apekha', is vrij vertaald als: '[zo ook is de man verstrikt] door zijn genegenheid voor vrouw en kinderen'.

⁵⁸ 'een bamboe-scheut is aan niets gehecht': vert. van → vamsa-kaliro va asajjmano: vamsakaliro → vamsakalira = de scheut van een bamboeplant, een bamboe-scheut; asajjmano → asajjamana: a+sanj: a = niet, niets; sanj = zich hechten; asajjmano = aan niets gehecht zijn. 'Vamsakaliro va asajjmano', is vrij vertaald als: 'een bamboe-scheut is aan niets gehecht'.

⁵⁹ 'hij gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!': vert. van → eko care khaggavisanakappo'ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khaggavisanokappo → khaggavisana = rhinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo 'ti', is vrij vertaald als: 'hij gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!'.

⁶⁰ 'zoals een hert in de wildernis': vert. van → migo arannamhi yatha abaddho: migo → miga = een hert; arannamhi = wildernis; yatha = zoals; abaddho → abaddha = ongebonden, vrij. 'Migo arannamhi yatha abaddho', is vrij vertaald als: 'zoals een hert in de wildernis'.

⁶¹ 'naar voedsel zoekt zoals het hem uitkomt': vert. van → yenicchakam gacchati gocaraya: yenicchakam → yeni+icchaka: yeni = overal; icchaka → icch = wensen. 'Yenicchakam', heb ik vrij vertaald als 'zoals het hem uitkomt'; gacchati → gam = gaan; gocaraya → gocara = voedsel; gocaraya = voedsel zoeken. 'Yenicchakam gacchati gocaraya', is vrij vertaald als: naar voedsel zoekt zoals het hem uitkomt'.

⁶² 'zo observeert de wijze man zijn eigen ongebondenheid': vert. van → vinnu naro seritam pekkhamano: vinnu = wijs; naro = man; seritam → serita = ongebondenheid, vrijheid; pekkhamano → pekkhamana → pa+iikh+a = zien, kijken naar, observeren. 'Vinnu naro seritam pekkhamano', is vrij vertaald als: 'zo observeert de wijze man zijn eigen ongebondenheid'.

⁶³ 'hij gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!': vert. van → eko care khaggavisanakappo'ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khaggavisanokappo → khaggavisana = rhinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'hij gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!'.

⁶⁴ ‘te midden van het gezelschap met anderen, word je voor van alles aangezocht’: vert. van → *amantana hoti sahayamajjhe*: *amantana* = uitnodigen tot, verzoeken, aanspreken [om iets te doen of niet te doen]; *hoti* → *bhu* = zijn; *hoti* = *is*; *sahayamajjhe* → *sahaya+majjhe*: *sahaya* = vrienden, gezelschap; *majjhe* → *majjha* = het midden, in het midden; *sahayamajjhe* = te midden van gezelschap. ‘*Amantana hoti sahayamajjhe*’, is vrij vertaald als: ‘te midden van het gezelschap met anderen, word je voor van alles aangezocht’.

⁶⁵ ‘wie de vrijheid naar waarde schat: vert. van → *vase thane gamane carikaya*; *anabhijhitam seritam pekkhamano*: *vase* → *vas* = zich associëren met; zich afstemmen op; *thane* → *thana* = gedrag, houding; *gamane* → *gam* = gaan naar; *carikaya* → *cari+ kaya*: *cari* = beoefenen, zich gedragen als; *kaya* = lichaam; *anabhijhitam* → *anabhijhita* → *an+abhijhita*: *an* = niet; *abhijhita* = gewenst; *anabhijhita* = ongewenst; *seritam* → *serita* = ongebondenheid, vrijheid; *pekkhamano* → *pekkhamana* → *pa+iikh+a* = zien, kijken naar, observeren. ‘*Vase thane gamane carikaya*; *anabhijhitam seritam pekkhamano*’, is vrij vertaald als: ‘wie de vrijheid naar waarde schat’.

⁶⁶ ‘gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !’: vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*”*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van ‘beoefen, mediteer alleen’; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje ‘*ti*’, is dit het equivalent van ons uitroepteken. ‘*Eko care khaggavisanakappo* ”*ti*’, is vrij vertaald als: ‘gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!’

⁶⁷ ‘te midden van gezelschap is er verstrooiing en vermaak’: vert. van → *khidda rati hoti sahayamajjhe*: *khidda* = verstrooiing; *rati* = vermaak; *hoti* → *bhu* = *is*; *sahayamajjhe* → *sahaya+majjhe*: *sahaya* = vrienden, gezelschap; *majjhe* → *majjha* = het midden, in het midden; *sahayamajjhe* = te midden van gezelschap. ‘*Khidda rati hoti sahayamajjhe*’, is vrij vertaald als: ‘te midden van gezelschap is er verstrooiing en vermaak’.

⁶⁸ ‘en rijst er verlangen naar kinderen’: vert. van → *puttesu ca vipulam hoti pemam*: *puttesu* → *putta* = zoon, kind, nakomelingschap; *ca* = *en*; *vipulam* → *vipula* = overvloedig, uitbundig, *hoti* → *bhu* = *is*; *pemam* = liefde, affectie. ‘*Puttesu ca vipulam hoti pemam*’, is vrij vertaald als: ‘en rijst er verlangen naar kinderen’.

⁶⁹ ‘wie echter het ongenoegen verafschuwt [dat ontstaat door] het vooruitzicht van gescheiden te worden van geliefden’: vert. van → *piyavippayogam vijigucchamano*: *piyavippayogam* → *piyavippayoga* = gescheiden zijn van geliefden; *vijigucchamano* → *vijiguchati+mano*: *vijiguchati* = verafschuwen, walgen van; *mano* → *mana* = geest, *mano* = *in de geest*. ‘*Piyavippayogam vijigucchamano*’, is vrij vertaald als: ‘wie echter het ongenoegen verafschuwt [dat ontstaat door] het vooruitzicht van gescheiden te worden van geliefden’.

⁷⁰ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga* dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁷¹ 'wie overal [in de vier richtingen] met alles tevreden is': vert. van → *catuddiso appatigho ca hoti*: *catuddiso* → *catu+diso*: *catu* = vier; *diso* = windrichting; *appatigho* → *appatigha* = zonder boosheid, tevreden. 'Catuddiso appatigho ca hoti', is vrij vertaald als: 'wie overal [in de vier richtingen] met alles tevreden is'.

⁷² 'blij met alles wat zich voordoet': vert. van → *santussamano itaritarena*: *santussamano* → *santus+samana*: *santus* = tevreden, blij; *samana* = asceet, kluzenaar; *itaritarena* → *itaritara* = met alles. 'Santussamano itaritarena', is vrij vertaald als: 'blij met alles wat zich voordoet'.

⁷³ 'wie alle gevaren zonder ontzetting overwint': vert. van → *parissayanam sahita achambhi*: *parissayanam* → *parissaya* = gevaar, risico; *sahita* = vergezeld van, tesamen, varenigd, consistent; *achambhi* = zonder ontzetting. 'Parissayanam sahita achambhi', is vrij vertaald als: 'wie alle gevaren zonder angst overwint'.

⁷⁴ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga* dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁷⁵ 'sommige thuislozen zijn moeilijk tevreden te stellen': vert. van → *dussangaha pabbajita pi eke*: *dussangaha* = omgang met, zich verenigen met; *pabbajita* = thuislozen; *pi* = zo; *eke* → *eka* = alleen. 'Dussangaha pabbajita pi eke', is vrij vertaald als: 'sommige thuislozen zijn moeilijk tevreden te stellen'.

⁷⁶ 'evenals sommige leken die het huiselijk leven leiden': vert. van → *atho gahattha gharam avasanta*: *atho* = en zo ook; *gahattha* = leken [die een huis houden hebben]; *gharam* → *ghara* = huis; *asavanta* → *a+savanta*: *a* = niet; *savanta* = gemakkelijk; *asavanta* = niet gemakkelijk, moeilijk. 'Atho gahattha gharam avasanta', is vrij vertaald als: 'evenals sommige leken die het huiselijk leven leiden'

⁷⁷ 'laat iemand, die zich geen zorgen maakt over iemand anders nakomelingschap': vert. van → *appossukko paraputtesu hutva*: *appossukko* → *appos-sukka* = niet actief zijn, in de betekenis van 'zich niet verontrusten'; *paraputtesu* → *para+puttesu*: *para* = andere, anderen; *puttesu* → *putta* = zoon, kind, nakomelingen; *paraputtetu* = iemand anders kinderen; *hutva* → *bhu* = zijn; *hutva* = is geweest. 'Apossukko paraputtetu hutva', is vrij vertaald als: 'laat iemand, die zich geen zorgen maakt over iemand anders nakomelingschap'.

⁷⁸ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti", is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁷⁹ 'wie de kenmerken van de huisman afsnijdt': vert. van → *oropayitva gihibyanjanani*: *oropayitva* → *oropana* = neerhalen, verlagen, inkorten; *oropayitva*, in de betekenis van 'afsnijden'; *gihibyanjanani* → *gihin* = een leek die het huiselijk leven leidt. De 'kenmerken' waarover het hier gaat zijn het hoofdhaar en de baard. 'Oropayitva gihibyanjanani', is vrij vertaald als: 'wie de kenmerken van de leek afsnijdt'.

⁸⁰ 'zoals een kovilara boom zijn bladeren afwerpt': vert. van → *samsinapatto yatha kovilaro*: *samsinapatto*: *sam+sina+patto*: *sam* = compleet, volledig, in zijn geheel; *sina* = afwerpen; *patto* → *patta* = blad, bladeren; *yatha* = zoals; *kovilaro* = een boomsoort (*bauhinia variegata*) uit zuidoost Azië. Ook orchideeboom genoemd. 'Samsinapatto yatha kovilaro', is vrij vertaald als: 'zoals een kovilara boom zijn bladeren afwerpt'.

⁸¹ 'zulke heroïsche man die de ketens van de huisman verbreekt': vert. van → *chetvana viro ghibandhanani*: *chetvana* → *chid* = afsteken, afkappen, afhouden, afsnijden; *chetvana* = heeft afgesneden, hier in de betekenis van 'heeft verbroken'; *viro* = sterk, machtig, heroïsch; *ghibandhanani* → *gihi+bandhana*: *gihi* → *gihin* = een leek die het huiselijk leven leidt; *bandhana* = binding, ketens. 'Chetvana viro ghibandhanani', is vrij vertaald als: 'zulke heroïsche man, die de ketens van de huisman verbreekt'.

⁸² 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti", is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁸³ 'wanneer je een verstandige metgezel kunt vinden': vert. van → *sace labhetha nipakam sahayam*: *sace* = indien, als; *labhetha* → *labh* = vinden; krijgen; *labhetha* = je kunt vinden; *nipakam* → *nipaka* = intelligent, verstandig; *sahayam* → *sahaya* = een metgezel. '*Sace labhetha nipakam sahayam*', is vrij vertaald als: 'wanneer je een verstandige metgezel kunt vinden'.

De gathas #45 & 46 zijn waarschijnlijk latere 'toevoegingen' aan de *Khagga-visana-Sutta*: het zijn identiek dezelfde verzen als de gathas #328 & 329 van de *Dhammapada*.

⁸⁴ 'een medereiziger die deugdzaam is en wijs': vert. van → *saddhimcaram sadhuvihari-dhiram*: *saddhimcaram* → *saddhim+ cara*: *saddhim* = samen; *cara* → *car* = wandelen, in de betekenis van 'beoefenen'; *saddhimcaram* = een medereiziger waarmee je samen op pad bent, een 'compagnon de route'; *sadhuviharidhiram* → *sadhu+vihara+dhira*: *sadhu* = goed, deugdzaam; *vihara* = verblijfplaats; *dhira* = wijs. Een synoniem zou hier kunnen zijn: een *kalyanamitta*—een persoon met heilzame kwaliteiten, die helpt om spirituele vooruitgang te boeken door zijn voorbeeld en advies. '*Saddhimcaram sadhuviharidhiram*', is vrij vertaald als: 'een medereiziger die deugdzaam is en wijs'.

⁸⁵ 'die alle gevaren overwonnen heeft': vert. van → *abhibhuyya sabbani parissayani*: *abhibhuyya* → *abhi+bhu*: *abhi* = alles; *bhu* = zijn; *abhibhuyya* = overwonnen; *sabbani* → *sabba* = alles; *parissayani* → *parissaya* = gevaar, moeilijkheid, risico. '*Abhibhuyya sabbani parissayani*', is vrij vertaald als: 'die alle gevaren overwonnen heeft'.

⁸⁶ 'blijf dan bij hem, gelukkig en aandachtig': vert. van → *careyya ten'attamano satima*: *careyya* → *car* = wandelen; *careyya* = wandel [met hem], vrij vertaald als 'blijf dan bij hem'; *ten'attamano* → *tena+attamana*: *tena* = met hem; *attamana* = gelukkig; *satima* = aandachtig, waakzaam. '*Careyya ten'attamano satima*', is vrij vertaald als: 'blijf dan bij hem, gelukkig en aandachtig'.

⁸⁷ 'wanneer je geen verstandige metgezel kunt vinden': vert. van → *no ce labhetha nipakam sahayam*: *no ce* = als je niet; *labhetha* → *labh* = vinden; krijgen; *labhetha* = je kunt vinden; *nipakam* → *nipaka* = intelligent, verstandig; *sahayam* → *sahaya* = een metgezel. '*No ce labhetha nipakam sahayam*', is vrij vertaald als: 'wanneer je geen verstandige metgezel kunt vinden'.

Gatha #46 van de *Khagga-visana* is volkomen identiek aan gatha #329 van de *Dhammapada*.

⁸⁸ 'een compagnon de route , rechtschapen en wijs': vert. van → saddhimcaram sadhuvihari-dhiram: saddhimcaram → saddhim+ cara: saddhim = samen; cara → car = wandelen, in de betekenis van 'beoefenen'; saddhimcaram = een medereiziger waarmee je samen op pad bent; sadhuviharidhiram → sadhu+vihara+dhira: sadhu = goed, deugdzaam; vihara = verblijfplaats; dhira = wijs.

Een synoniem zou hier kunnen zijn: een kalyanamitta—een persoon met heilzame kwaliteiten, die helpt om spirituele vooruitgang te boeken door zijn voorbeeld en advies. 'Saddhimcaram sadhuviharidhiram', is vrij vertaald als: 'een compagnon de route, rechtschapen en wijs'.

⁸⁹ 'ga dan je eigen weg': vert. van → eko care: eko → eka = al-leen; care → car = gaan; care = ga. 'Eko care', is vrij vertaald als: 'ga dan je eigen weg', in de betekenis van 'beoefen alleen'.

⁹⁰ 'zoals een verslagen koning zijn veroverd koninkrijk verlaat': vert. van → raja va rattham vijitam pahaya: raja = koning; va = zoals, als; rattham → rattha = koninkrijk; vijitam → vijita → ji = veroveren; vijitam = veroverd; pahaya → ha = verlaten; pahaya = verlaat. 'Raja va rattham vijitam pahaya', is vrij vertaald als: 'zoals een verslagen koning zijn veroverd koninkrijk verlaat'.

⁹¹ 'of zoals een olifant zijn kudde in het Olifantenbos ': vert. van → [eko care] matanga'ranne va nago: eko → eka = alleen; care → car = wandelen, in de betekenis van beoefenen; matanga'ranne → matanga+aranna: matanga = syn.: naga = olifant; aranna = bos; matanga'ranneva = olifantenbos; va = als, zoals; nago → naga = olifant. '[Eko care] matanga'ranne va nago', is vrij vertaald als: 'of zoals een olifant zijn kudde in het Olifantenbos'.

⁹² 'wij moeten zeker het gezelschap prijzen van spirituele vrienden, die ons gelijke zijn of die béter zijn': vert. van → addha pasamsama sahayasampadam settha sama sevtabba sahaya: addha = hier in de betekenis van 'inderdaad, zeker'; pasamsama vert. van → pasamsa = prijzen, lof; sahayasampadam → sahayasa+pada: sahayasa = metgezel; sahayasa = van metgezellen, hier in de betekenis van 'spirituele vrienden'; pada = pad, weg; settha = de beste, de voorste, de eerste; hier vertaald als 'beter zijn', in de betekenis van geleerder, kundiger of hoger in ontwikkeling; sama = gelijk, van hetzelfde niveau; sevtabba → sevati = beoefenen, zich associëren met; sahayasa = metgezel, in de betekenis van 'spirituele vrienden'. 'Addha pasamsama sahayasampadam settha sama sevtabba sahaya', is vrij vertaald als: 'wij moeten zeker het gezelschap prijzen van spirituele vrienden die ons gelijke zijn of die béter zijn'.

⁹³ 'maar wanneer zulke vrienden niet te vinden zijn, die een foutloos leven leiden': vert. van → *ete aladdha anavajjabhoji*: *ete* → *eta* = dit; *aladdha* → *a+laddha*: *a* = niet; *laddha* = bereiken, krijgen, vinden; *aladdha* = niet te vinden; *anavajjabhoji* → *ana+vajja+bhoji*: *ana* = zonder; *vajja* = fout, fouten; *bhoji* = wie eet, hier in de betekenis van 'wie zonder fouten is'. 'Ete aladdha anavajjabhoji', is vrij vertaald als: 'maar wanneer zulke vrienden niet te vinden zijn, die een foutloos leven leiden'.

⁹⁴ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁹⁵ 'wanneer je blinkende gouden armbanden ziet': vert. van → *disva suvan-nassa pabhassarani*: *disva* → *dis* = zien; *disva* = wanneer je ziet; *suvannassa* → *suvanna* = goud; *pabhassarani* → *pabhassara* = iets wat schittert, blinkend. 'Disva suvannassa pabhassarani', is vrij vertaald als: 'wanneer je blinkende gouden armbanden ziet'.

⁹⁶ 'schitterend gemaakt door de goudsmid': vert. van → *kammaraputtana sunitthitani*: *kammaraputtana* → *kammara+putta*: *kammara* = goudsmid; *putta* = zoon; *sunitthitani* → *su+nitthita*: *su* = goed, in de betekenis van 'volledig, compleet, in zijn geheel'; *nitthita* = afgewerkt. 'Kammaraputtana sunitthitani', is vrij vertaald als: 'schitterend gemaakt door de goudsmid'.

⁹⁷ 'die tegen elkaar klingelen wanneer iemand er uit verwaandheid twee aan één hand draagt': vert. van → *samghattamanani duve bhujasmim*: *samghattamanani* → *sam+ghatta+mana*: *sam* = compleet, volledig, in zijn geheel; *ghatta* = tegen elkaar wrijven, slaan, klingelen; *mana* = verwaandheid; *duve* = twee; *bhujasmim* → *bhuja* = hand; *bhujasmim* = aan de hand. 'Samghattamanani duve bhujasmim', is vrij vertaald als: 'die tegen elkaar klingelen wanneer iemand er uit verwaandheid twee aan één hand draagt'.

⁹⁸ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

⁹⁹ '[op eenzelfde manier overwegende dat:] indien je met een andere persoon zou moeten leven': vert. van → *evam dutiyena saha mamassa*: *evam* = zo, alzo, op deze manier; *dutiyena* → *dutiya* = tweede, hier in de betekenis van 'met een andere'; *saha* = samen met; *mamassa* → *mama* = in het bezit zijn van, hebbend. 'Evam dutiyena saha mamassa', is vrij vertaald als: '[op eenzelfde manier overwegende dat:] indien je met een andere persoon zou moeten leven'.

¹⁰⁰ 'je zou vloeken of beledigende dingen zeggen': vert. van → *vacabhilapo abhisajjana va*.

¹⁰¹ 'doordat je dit toekomstig gevaar onderkent': vert. van → *etam bhayam ayatim pekkhamano*: *etam* = dit; *bhayam* → *bhaya* = angst, terreur, gevaar; *ayatim* = in de toekomst; *pekkhamano* → *pekkhamana* → *pa+iikh+a* = zien, kijken naar, observeren, onderkennen. 'Etam bhayam ayatim pekkhamano', is vrij vertaald als: 'doordat je dit toekomstig gevaar onderkent'.

¹⁰² 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khagga-visanakappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

¹⁰³ 'Omdat zintuiglijk genot in al zijn vormen—elegant, aangenaam en bekozend is': vert. van → *kama hi citra madhura manorama*: *kama* = zintuiglijk genot; *hi* = inderdaad, zeker; *citra* = mooi, elegant; *madhura* = aangenaam; *manorama* = bekorend. 'Kama hi citra madhura manorama', is vrij vertaald als: 'omdat zintuiglijk genot in al zijn vormen—elegant, aangenaam en bekozend is'.

¹⁰⁴ 'behekst het de geest': vert. van → *viruparupena mathenti cittam*: *viruparupena* → *virupa+rupena*: *virupa* = vervormd, mismaakt, lelijk, afzichtelijk; *rupena* → *rupa* = de vormen; *mathenti* → *mathana* = verwarren, hier in de betekenis van 'beheksen'; *cittam* → *citta* = de geest. 'Viruparupena mathenti cittam', is vrij vertaald als: 'behekst het de geest'.

¹⁰⁵ 'wie de gevaren van zintuiglijk genot beschouwt' : vert. van → *adinavam kamagunesu disva*: *adinava* = de gevaren, de nadelen die voortspruiten uit het feit van zich bewust te worden van de vergankelijkheid van alle dingen; *kamagunesu* → *kama+gunesu*: *kama* = zintuiglijk genot; *gunesu* → *guna* = de kwaliteit van iets; *disva* → *dis* = zien, beschouwen; *disva* = beschouwt. 'Adinavam kamagunesu disva', is vrij vertaald als: 'wie de gevaren van zintuiglijk genot beschouwt'.

¹⁰⁶ 'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'*; *khagga-visanokappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khagga-visanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!'

¹⁰⁷ 'wie het gevaar beschouwt dat voortvloeit uit zintuiglijk genot': vert. van → *etam bhayam kamagunesu disva*: *etam* = dit; *bha-yam* → *bhaya* = angst, terreur, gevaar; *kamagunesu* → *kama+ gunesu*: *kama* = zintuiglijk genot; *gunesu* → *guna* = de kwaliteit van iets; *disva* → *dis* = zien, beschouwen; *disva* = beschouwt. 'Etam bhayam kamagunesu disva', is vrij vertaald als: 'wie het gevaar beschouwt dat voortvloeit uit zintuiglijk genot'.

¹⁰⁸ 'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'*; *khagga-visanokappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khagga-visanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!'

¹⁰⁹ 'wie koude en hitte, honger en dorst overwonnen heeft': vert. van → *sitanca unhanca khudam pipasam*: *sitanca* → *sitan+ca*: *sitan* → *sita* = koude; *ca* = en; *unhanca* → *unha+ca*: *unha* = hitte; *ca* = en; *khudam* → *khuda* = honger; *pipasam* → *pipasa* = dorst. 'Sitanca unhanca khudam pipasam', is vrij vertaald als: 'wie koude en hitte, honger en dorst overwonnen heeft'.

¹¹⁰ 'wind en zon, paardenvliegen en slangen': vert. van → *vatatape damsasarisape ca*: *vatatape* → *vata+tapa*: *vata* = de wind; *tapa* = het zomerseizoen, hier in de betekenis van 'de hete zon'; *damsasarisape* = paardenvliegen en slangen; *ca* = en. 'Vatatape damsasarisape ca', is vrij vertaald als: 'wind en zon, paardenvliegen en slangen'.

¹¹¹ 'wie dit alles, zonder uitzondering, doorstaan heeft': vert. van → *sabbani-petani abhisambhavitva*: *sabbani-petani* → *sabba+ nipetani*: *sabba* = alles; *nipetani* = zonder uitzondering; *abhisambhavitva* → *abhi+sam+bhavitva*: *abhi* = overal; *sam* = compleet, volledig, in zijn geheel; *bhavitva* → *bhavati* = heeft bestaan, hier in de betekenis van 'heeft doorstaan'. 'Sabbani-petani abhisambhavitva', is vrij vertaald als: 'wie dit alles, zonder uitzondering, doorstaan heeft'.

¹¹² 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khagga-visanokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khagga-visanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

¹¹³ 'zoals een grote witte sterke olifant zijn kudde verlaat': vert. van → *nago va yuthani vivajjayitva sanjatakhandho padumi ularo*: *nago* → *naga* = olifant; *va* = als, zoals; *yuthani* → *yutha* = een kudde; *vivajjayitva* = verlaten; *sanjatakhandho* → *sanjata*+ *khan-dho*: *sanjata* → *sanjayati* = ontstaan is, geboren is; *khandho* → *khandha* = aggregaat, fysische en/of mentale component; *padumi* = een 'gevlekte' olifant, hier in de betekenis van 'een witte olifant'; *ularo* = groot, sterk, nobel. 'Nago va yuthani vivajjayitva sanjatakhandho padumi ularo', is vrij vertaald als: 'zoals een grote witte sterke olifant zijn kudde verlaat'.

¹¹⁴ 'en in het woud leeft zoals het hem belieft': vert. van → *yathabhirantam viharam aranne*: *yathabhirantam* zolang als iemand wil, hier in de betekenis van 'zoals het hem belieft'. *viharam* → *vihara* = verblijfplaats; *aranne* → *arana* = woud; *aranne* = in het woud. 'Yathabhirantam viharam aranne', is vrij vertaald als: 'en in het woud leeft zoals het hem belieft'.

¹¹⁵ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khagga-visanokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khagga-visanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

¹¹⁶ 'zelfs tijdelijke bevrijding is uitgesloten voor iemand die hunkert naar gezelschap': vert. van → *atthana tam sanganikaratassa, yam phassaye samayikam vimuttim*: *atthana* = verlangen naar, hunkeren naar; *tam* = hier in de betekenis van 'hij, hem, iemand'; *sanganikaratassa* → *sanganikarata* = genoeg scheppen in gezelschap; *yam* = wiens; *phassaye* → *phassa* = contact; *samayikam* → *samayika* = tijdelijk; *vimuttim* → *vimutti* = bevrijding. 'Atthana tam sanganikaratassa, yam phassaye samayikam vimuttim', is vrij vertaald als: 'zelfs tijdelijke bevrijding is uitgesloten voor iemand die hunkert naar gezelschap'.

¹¹⁷ 'wie acht slaat op deze woorden van de Bloedverwant van de Zon [de Boeddha]': vert. van → *adiccabandhussa vaco nisamma: adiccabandhussa* → *adicca+bandhu: adicca = de zon; bandhu = bloedverwant; adiccabandhussa = letterlijk: 'de bloedverwant van de zon'. Het is een epitheton van de Boeddha; vaco → vaca = woord, woorden; nisamma → nisameti = beschouwd hebbende, acht slaan op. 'Adiccabandhussa vaco nisamma', is vrij vertaald als: 'wie acht slaat op deze woorden van de Bloedverwant van de Zon [de Boeddha]'*.

¹¹⁸ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanokappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepeten). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepeten. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'*

¹¹⁹ 'verkeerde [filosofische] inzichten heb ik overstegen': vert. van → *ditthivisukani upativatto: ditthivisukani → ditthi+visukani: ditthi = opinies, [filosofische] inzichten; visukani → visuka = kron-kelende, niet juiste, verkeerde; ditthivisukani = verkeerde [filosofische] inzichten; upativatto = ontsnappen uit, hier in de betekenis van 'overstijgen'. 'Ditthivisukani upativatto', is vrij vertaald als: 'verkeerde [filosofische] inzichten heb ik overstegen'.*

¹²⁰ 'de juiste weg bereikt; het pad verworven': vert. van → *patto niyamam patiladdhamaggo: patto → patta → papunati = bereikt ; niyamam → niya = zelf; patiladdhamaggo → patiladdha+ maggo: patiladdha = verwerven, verkrijgen; maggo → magga = de weg, het pad. 'Patto niyamam patiladdhamaggo', is vrij vertaald als: 'de juiste weg bereikt; het pad verworven'.*

¹²¹ 'door eigen inspanning is wijsheid is in mij ontstaan': vert. van → *uppannananomhi anannaneyyo: uppannananomhi → uppanna → uppajjati = ontstaan, in de betekenis van 'is in mij geboren, is in mij tot bestaan gekomen'. Uppannananomhi kan best vertaald worden als: 'ik ben [opnieuw] tot bestaan gekomen, met inzicht in de Dhamma, d.i. in de maggaphala = inzicht in de weg (P. magga nana) en in de vrucht ervan (P. phala nana). Anannaneyyo, kan vertaald worden als 'niet door anderen ge-leid'. 'Uppannananomhi anannaneyyo', is vrij vertaald als: 'door eigen inspanning is wijsheid is in mij ontstaan'.*

¹²² 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanokappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepeten). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepeten. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'*

¹²³ 'zonder hebzucht. zonder bedrog, zonder hunkering': vert. van → *nillolupo nikkuho nippipaso: nillolupo → nillolupa = vrij van hebzucht, zonder hebzucht; nikkuho → nikkuha → nis+kuha = zonder bedrog; nippipaso → nippi-pasa = zonder hunkering.*

¹²⁴ 'zonder laster': vert. van → *nimmakkho → nimmakkha → nis+makkha = zonder kwaadsprekerij, zonder laster.*

¹²⁵ 'bezoedeling en onwetendheid heb ik verwijderd': vert. van → *niddhanta-kasavamoho → niddhanta+kasava-moho: niddhanta → niddhamati → nis+dhanta = weggeblazen, gezuiverd, verwijderd = syn. van vijahati = opgeven, loslaten; kasava = bezoedeling; moho → moha = onwetendheid. 'Niddhantakasavamo-ho', is vrij vertaald als: 'bezoedeling en onwetendheid heb ik verwijderd'.*

¹²⁶ 'zonder verlangen naar de wereld; naar elke wereld, zal ik [...]': vert. van → *nirasayo sabbaloke bhavitva: nirasayo → nirasaya → nis+asaya = zonder externe hulp, zonder hulp van buitenaf, hier in de betekenis van 'neiging naar, verlangen naar'; sabbaloke → sabba = alle; loke → loka = wereld, werelden; bhavitva → bhavati = zal ik zijn, zal ik worden. 'Nirasayo sabbaloke bhavitva', is vrij vertaald als: 'zonder verlangen naar de wereld; naar elke wereld, zal ik [...]'*.

¹²⁷ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khagga-visanakappo*"ti: *eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanakappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'*

¹²⁸ 'mijd de slechte metgezel': vert. van → *papam sahayam parivajjayetha: papam → papa = slecht; sahayam → sahaya = metgezel, compagnon, in de betekenis van 'spirituele vriend'; parivajjayetha = blijf ervan weg, vermijd. 'Papam sahayam parivajjayetha', is vrij vertaald als: 'mijd de slechte metgezel'.*

¹²⁹ 'die onderricht wat nutteloos is en de verkeerde weg bewandelt': vert. van → *anattadassim visame nivittham. Een andere vertaling zou kunnen luiden: 'die zich vastklampt aan verkeerde inzichten'.*

¹³⁰ 'associëer je niet met iemand die achteloos is en hunkert naar zintuiglijk genot': vert. van → sayam na seve pasutam pamattam: sayam = zelf, door zichzelf; na = niet; seve → sev = zich associëren met; seve = associëer je met; pasutam → pasuta = verlangen naar, hunkeren naar; pamattam → pamatta = negligent, zorgeloos, achteloos. 'Sayam na seve pasutam pamattam', is vrij vertaald als: 'associëer je niet met iemand die achteloos is en hunkert naar zintuiglijk genot'.

¹³¹ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → eko care khagga-visanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanokappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

¹³² 'associeer je met iemand die geleerd is en de Dhamma onderhoudt en uitdraagt': vert. van → bahussutam dhammadharam bhajetha: bahussutam → bahussuta = heel geleerd; dhammadharam → dhamma+dhara: dhamma → Dhamma, de Leer van de Boeddha; dhara = in gedachten houdt, onderhoudt, zich vereenzelvigd met; bhajetha = hier in de betekenis van 'uitdraagt'. 'Bahussutam dhammadharam bhajetha', is vrij vertaald als: 'associeer je met iemand die geleerd is en de Dhamma onderhoudt en uitdraagt'.

¹³³ 'een vriend die nobel en scherpzinnig is': vert. van → mittam ularam patibhanavantam: mittam → mitta = een vriend; ularam → ulara = nobel, edel, eminent; patibhanavantam → patibhana+ vanta: patibhana = scherpzinnig; vanta = de kwaliteit bezitten van (i.c. van scherpzinnigheid). 'Mittam ularam patibhanavantam', is vrij vertaald als: 'een vriend die nobel en scherpzinnig is'.

¹³⁴ 'die perfecte wijsheid bezit en zijn twijfels verwijderd heeft': vert. van → annaya atthani vineyya kankham: annaya → anna = (perfecte) wijsheid en inzicht hebben; atthani = de betekenis (kent); vineyya → vineti = verwijderen, temmen, beheersen; vineyya = verwijderd heeft; kankham → kankha = twijfel. 'Annaya atthani vineyya kankham', is vrij vertaald als: 'die perfecte wijsheid bezit en zijn twijfels verwijderd heeft'.

¹³⁵ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → eko care khagga-visanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanokappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

¹³⁶ 'vrij van hunkering, zonder op zoek te gaan naar vermaak, plezier, en zintuiglijk genot in de wereld': vert. van → khiddam ratim kamasukhan ca loke: khiddam → khidda = vermaak; ratim → rati = plezier, genoeg, alles waar men van houdt en naar verlangt; kamasukhan → kama+sukha: kama = zintuiglijk genot; sukha = geluk; ca = en; loke → loka = de wereld; loke = in de wereld; 'Khiddam ratim kamasukhan ca loke', is vrij vertaald als: 'vrij van hunkering, zonder op zoek te gaan naar vermaak, plezier, en zintuiglijk genot in de wereld'.

¹³⁷ 'zonder zich op te tuigen; zonder er aandacht aan te besteden': vert. van → analankarivā anapekkhamano: analankarivā → analankata = niet opgetuigd; anapekkhamano → ana+pekkhamano: ana = niet; → pekkhamano → pa+iikh+a = zien, kijken naar, observeren; anapekkhamano = zonder ernaar te kijken, zonder er aandacht aan te geven. 'Analankarivā anapekkhamano', is vrij vertaald als: 'zonder zich op te tuigen; zonder er aandacht aan te besteden'.

¹³⁸ 'zich te onthouden van het dragen van juwelen': vert. van → vibhusanatt-hana virato: vibhusanatt-hana → vibhusana → vi+ bhusana: vi = voorzetsel dat in het Pali gebruikt wordt om de intensiteit van een handeling uit te drukken; bhusana = decoratie, juwelen; virato = zich onthouden van, vermijden. 'Vibhusanatt-hana virato', is vrij vertaald als: 'zich te onthouden van het dragen van juwelen'.

¹³⁹ 'de waarheid sprekend': vert. van → saccavadi → sacca+ vadi: sacca = waarheid; vadi = spreken.

¹⁴⁰ 'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!': vert. van → eko care khagga-visanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanakappo → khaggavisana = rhinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rhinoceros!'

¹⁴¹ 'door het verlaten van vrouw en kinderen, vader, moeder, rijkdom, tastbare dingen en verwanten': vert. van → puttāca dāraṃ pitāraṃ ca matāraṃ, dhānāni dhānāni ca bandhavāni: puttāca → putta+ca= zoon, kind, kinderen, nakomelingen; ca = en; dāraṃ → dara = vrouw; pitāraṃ → pita = vader; ca = en; matāraṃ → mata = moeder; dhānāni → dhana = rijkdom; dhānāni → dhanna = graan, een veel gebruikte metafoor voor materiële, tastbare dingen; bandhavāni → bandhava = verwanten. 'Puttāca dāraṃ pitāraṃ ca matāraṃ, dhānāni dhānāni ca bandhavāni', is vrij vertaald als: 'door het verlaten van vrouw en kinderen, vader, moeder, rijkdom, tastbare dingen en verwanten'.

¹⁴² ‘door al de verschillende vormen van begeerte los te laten’: vert. van → *hitvana kamani yathodhikani*: *hitvana* → *hitva* → *ha* = loslaten, verlaten; *hitvana* = door het verlaten van; *kamani* → *kama* = zintuiglijk genot, begeerte; *yathodhikani* = alle vormen van. ‘*Hitvana kamani yathodhikani*’, is vrij vertaald als: ‘door al de verschillende vormen van begeerte los te laten’.

¹⁴³ ‘gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !’: vert. van → *eko care khaggavisanakappo*”*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg, in de betekenis van ‘beoefen, mediteer alleen’*; *khaggavisanokappo* → *khaggavisana* = *rinoceros*; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje ‘*ti*’, is dit het equivalent van ons uitroepteken. ‘*Eko care khaggavisanakappo* ”*ti*’, is vrij vertaald als: ‘gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !’.

¹⁴⁴ ‘dit is een strop’: vert. van → *sango eso*: *sango* = een binding, een hechting, een keten, een strop; *eso* = dit. ‘*Sango eso*’, is vrij vertaald als: ‘dit is een strop’.

¹⁴⁵ ‘dit is een vishaak’: vert. van *galo eso*: *galo* → *gala* = vishaak; *eso* = dit. ‘*Galo eso*’, is vrij vertaald als ‘dit is een vishaak’.

¹⁴⁶ ‘er is hier weinig vreugde te vinden’: vert. van → *parittamettha sokhyam*: *parittamettha* → *paritta+mettha*: *paritta* = weinig; *mettha* = hier; *sokhya* → *sukha* : geluk. ‘*Parittamettha sokhyam*’, is vrij vertaald als: ‘er is hier weinig vreugde te vinden’.

¹⁴⁷ ‘en zo goed als geen bevrediging, maar des te meer lijden’: vert. van → *appassado dukkham ettha bhiyyo*: *appassado* = geesteloos, geen bevrediging; *dukkham* → *dukkha* = lijden; *ettha* = hier; *bhiyyo* = des te meer. ‘*Appassado dukkham ettha bhiyyo*’, is vrij vertaald als: ‘en zo goed als geen bevrediging, maar des te meer lijden’.

¹⁴⁸ ‘de Wijze die dit onderkent’: vert. van → *natva matima*: *natva* → *na* = weten, kennen, onderkennen; *natva* = onderkent; *matima* = wijs, hier in de betekenis van ‘wie intelligent is’.

¹⁴⁹ ‘gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !’: vert. van → *eko care khaggavisanakappo*”*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg, in de betekenis van ‘beoefen, mediteer alleen’*; *khaggavisanokappo* → *khaggavisana* = *rinoceros*; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje ‘*ti*’, is dit het equivalent van ons uitroepteken. ‘*Eko care khaggavisanakappo* ”*ti*’, is vrij vertaald als: ‘gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!’

¹⁵⁰ 'wie de ketens verbroken heeft': vert. van → sandalayitvana samyojanani: sandalayitvana = verbroken; samyojanani → samyojana = de 10 ketens die de menselijke geest aan samsara binden zijn: zich identificeren met opinies (P. sakkaya ditthi); twijfel (P. vicikiccha); grijpen naar riten en rituelen (P. silabbata paramasa); zintuiglijk verlangen (P. kama raga); haat, boosheid (P. vyapada); subtiel verlangen naar materiëel bestaan (P. rupa raga); subtiel verlangen naar immateriëel bestaan (P. arupa raga); hovaardij, trots (P. mana); rusteloosheid (P. uddhacca) en onwetendheid (P. avijja). 'Sandalayitvana samyojanani', is vrij vertaald als: 'wie de ketens verbroken heeft'.

¹⁵¹ 'zoals een vis [ontsnapt] uit een gescheurd net': vert. van → jalam va bhavva salilambucari: jalam → jala = een net; va = als, zoals; bhavva → bhid = breken, scheuren; salilambucari → salila+ambucari: salila = water; ambucari = een vis. 'Jalam va bhavva salilambucari', is vrij vertaald als: 'zoals een vis [ontsnapt] uit een gescheurd net'.

¹⁵² 'zoals een vuur niet terugkeert naar een verbrande plek': vert. van → aggiva daddham anivattamano: aggiva → aggi+va: aggi = vuur; va = als, zoals; daddham → dahati = verbrand, hier in de betekenis van 'een verbrande plek'; anivattamano = hier in de betekenis van 'niet terugkeert'. 'Aggiva daddham anivattamano', is vrij vertaald als: 'zoals een vuur niet terugkeert naar een verbrande plek'.

De twee vergelijkingen die in gatha #64 worden gegeven, komen voort uit een verhaal van de koning van Benares, Anivatta Brahmadata. Zijn naam dankte hij aan het feit dat hij nooit iets half afgewerkt liet. Op een dag zag hij een aantal vissers die aan het vissen waren. Eén vis slaagde er echter in om te ontsnappen uit het net. Op een andere dag was hij getuige van een bosbrand. De wens kwam bij hem op om al zijn bezoedelingen te verbranden. Met de bedoeling om aan zichzelf (en aan zijn bezoedelingen) te ontsnappen, verliet hij het huis en werd een Pacceka Buddha.

¹⁵³ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → eko care khagga-visanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khagga-visanakappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khagga-visanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

¹⁵⁴ 'de ogen neergeslagen; niet nieuwsgierig': vert. van → okkhittacakkhu na ca padalolo: okkhittacakkhu → okkhitta+cakkhu: okkhitta → okkhipati = hier in de betekenis van 'met neergeslagen [ogen]; cakkhu = oog; na = niet; ca = en; padalolo → padalola = nieuwsgierig. 'Okkhittacakkhu na ca padalolo', is vrij vertaald als: 'de ogen neergeslagen; niet nieuwsgierig'.

¹⁵⁵ 'de zintuigen bewaakt; de geest beteugeld': vert. van → *guttindriyo rakkhitamanasano: guttindriyo → gutta+indriya: gutta = bewaakt, beschermd; indriya = wiens zintuigen bewaakt zijn; rakkhitamanasano → rakkhita+manasano: rakkhita → rakkhati = beschermen, bewaken, beteu gelen; rakkhita = beschermd, bewaakt, beteu geld; manasano → manasa = de geest. 'Guttindriyo rakkhitamanasano', is vrij vertaald als: 'de zintuigen bewaakt; de geest beteu geld'.*

¹⁵⁶ 'vrij van passie, niet brandend van verwaandheid': vert. van → *anavassuto aparidayhamano: anavassuto → an+avassuto: an = niet; avassuto = vol van passie; anavassuto = vrij van passie; aparidayhamano → a+paridayhi+mano: a = niet; paridayhi → paridayhati: branden; paridayhi = brandend; mano → mana = hier in de betekenis van verwaandheid, trots. 'Anavassuto aparidayhamano', is vrij vertaald als: 'vrij van passie, niet brandend van verwaandheid'.*

¹⁵⁷ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavisanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khaggavisanakappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroep teken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroep teken. 'Eko care khaggavisanakappo n"ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros!'.*

¹⁵⁸ 'wie de kenmerken van de huisman wegneemt': vert. van → *oharayitva gihibyanjanani: oharayitva → ohara+yitva: ohara → oharati = wegnemen; oharayitva = wegneemt; gihibyanjanani → gihin+byanjanani: gihin= een leek, een huisman, in tegenstelling tot een 'thuisloze'; byanjanani → byanjana = kenmerk, karakteristiek; gihibyanjanani = de kenmerken van de huisman. 'Oharayitva gihibyanjanani', is vrij vertaald als: 'wie de kenmerken van de huisman wegneemt'. De kenmerken waarover dit vers handelt, betreffen zijn kledij.*

¹⁵⁹ 'zoals een met bladeren overdekte Parikhatta boom, [wiens bladeren afgesneden zijn],': vert. van → *sanchannapatto yatha parichatto: sanchannapatto → sanchanna+patta: sanchanna → sanchadetti = overdekt zijn met; patto → patta = blad, bladeren; yatha = zoals; parichatto = de parikhatta boom = koraalboom. 'Sanchannapatto yatha parichatto', is vrij vertaald als: 'zoals een met bladeren overdekte Parikhatta boom, [wiens bladeren afgesneden zijn]'.*

¹⁶⁰ 'zo verlaat hij het huis, gekleed in de oranje monnikspij': vert. van → *kasayavattho abhinikkhamitva*: *kasayavattho* → *kasaya* = een versiering, versierd; *vattho* → *vattha* = kledij; *kasayavattho* = hier in de betekenis van 'gekleed in de oranje monnikspij'; *abhinikkhamitva* → *abhinikkhamati* → *abhi+ni+kam+a* = verlaat hij het huis, in de betekenis van 'hij trekt zich terug uit de wereld. 'Kasayavattho abhinikkhamitva:.', is vrij vertaald als: 'zo verlaat hij het huis, gekleed in de oranje monnikspij'.

¹⁶¹ 'en gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khaggavisanakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga* dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavisanokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'en gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !'.

¹⁶² 'niet begerig naar aangename dingen; niet geagiteerd door allerlei toestanden': vert. van → *rasesu gedham akaram alolo*: *rasesu* → *rasa* = smaak, hier in de betekenis van 'aangename dingen' *gedham* → *gedha* = begeerte; *gedham* = begerig naar; *akaram* → *akara* = conditie, toestand, staat; *alolo* → *alola* = niet geagiteerd zijn, niet verstoord zijn. 'Rasesu gedham akaram alolo', is vrij vertaald als: 'niet begerig naar aangename dingen; niet geagiteerd door allerlei toestanden'.

¹⁶³ 'volkomen bevrijd': vert. van → *anannaposi* = letterlijk: 'aan niemand anders eten geven'. De betekenis ervan is dat de yogi noch een vrouw, noch kinderen moet eten geven. Een meer diepgaande betekenis is dat hij, na zijn huidige lichaam, geen ander lichaam meer eten zal geven. Ik heb 'anannaposi' vrij vertaald als 'volkomen bevrijd'. *sapadanacari* → *sapadanacarika* = op bedelronde gaan, zonder ook maar één huis over te slaan.

¹⁶⁴ 'zonder ook maar enige voorkeur voor één familie in zijn geest': vert. van → *kule kule appatibaddhacitto*: *kule* → *kula* = een familie; *appatibaddhacitto* → *appatibaddha+citta*: *appatibaddha* = zonder enig verband, hier in de betekenis van 'zonder enige voorkeur voor een familie'; *citto* → *citta* = geest; *citto* = in de geest. 'Kule kule appatibaddhacitto', is vrij vertaald als: 'zonder ook maar enige voorkeur voor één familie in zijn geest'.

¹⁶⁵ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → *eko care khaggavisanakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga* dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavisanokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo "ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !'.

¹⁶⁶ 'nadat hij de Vijf Hindernissen achter zich heeft gelaten': vert. van → *pa-haya pancavarānani cetaso*: *pahaya* → *pa+ha*: *pa* = voorzetsel dat in het Pali gebruikt wordt om de intensiteit van een handeling uit te drukken; *ha* = opgeven, verlaten, achter zich laten; *pahaya* = heeft achter zich gelaten; *pancavarānani* → *pancavarāna* → *panca+varāna*: *panca* = vijf; *varāna* = obstakel, hindernis. Dit is een verwijzing naar de Vijf Hindernissen (P. *panca nivarāna*), die de yogi hinderen in zijn spirituele groei. Deze vijf obstakels zijn: zintuiglijk verlangen (P. *kamaccanda*); boosheid, haat, afkeer (P. *vyapada*); luiheid en traagheid van geest (P. *thīna middha*); rusteloosheid & piekeren (P. *udhacca kukkucca*) en tenslotte twijfel (P. *vicikiccha*); *cetaso* → *cetasa* = de bedoeling hebben. 'Pahaya pancavarānani cetaso', is vrij vertaald als: 'nadat hij de Vijf Hindernissen achter zich heeft gelaten'.

¹⁶⁷ 'en onderliggend alle mentale bezoedelingen op dezelfde manier vernietigd heeft': vert. van → *upakkilese byapanujja sabbe*: *upakkilese*: *upakkilese* → *upa+kilesa*: *upa* = subsidiair, onderliggend; *kilesa* = bezoedeling, vergiften; *byapanujja sabbe*: *upakkilese* = mentale bezoedelingen, onzuiverheden; *byapanujja* → *bya+panujja*: *bya* = op dezelfde manier; *panujja* → *panudati* = wegwerpen, loslaten, verwerpen, in de betekenis van 'vernietigen'; *panujja* = heeft vernietigd; *sabbe* → *sabba* = alle. 'Upakkilese byapanujja sabbe', is vrij vertaald als: 'en onderliggend alle mentale bezoedelingen op dezelfde manier vernietigd heeft'.

¹⁶⁸ 'naar niets verlangend; begeerte en haat vernietigd': vert. van → *anissito chetva sinehadosam*: *anissito* → *a+nissita*: *a* = niet; *nissita* → *ni+si*: *ni* = buiten; *si* = verlangen; *nissita* = verlangen naar; *anisitta* = niet verlangen naar; *chetva* → *chid* = omhakken; *chetva* = omgehakt, in de betekenis van 'vernietigd'; *sinehadosam* → *sinehadosa* → *sine+ha+dosa*: *sine* → *snih* = verlangen, begeren; *ha* = opgeven, verlaten, achter zich laten; *dosa* = haat; *sinehadosam* = verlangen en haat achter zich laten. 'Anissito chetva sinehadosam', is vrij vertaald als: 'naar niets verlangend; begeerte en haat vernietigd'.

¹⁶⁹ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros!': vert. van → *eko care khaggavisanakappo*^{ti}: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavisanokappo* → *khaggavīsana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros!'.

¹⁷⁰ 'nadat hij zich afgekeerd heeft van [lichamelijk] plezier en pijn': vert. van → *vipitthikatvana sukham dukhan ca*: *vipitthikatvana* → *vi+vipitthika*: *vi* = voorzetsel dat in het Pali gebruikt wordt om de intensiteit van een handeling uit te drukken; *vipitthikatvana* = de rug toekeren; *sukham* → *sukha* = geluk, hier in de betekenis van 'plezier'; *dukhan* → *dukha* = ellende, pijn; *ca* = en. 'Vipitthikatvana sukham dukhan ca', is vrij vertaald als: 'nadat hij zich afgekeerd heeft van [lichamelijk] plezier en pijn'.

¹⁷¹ ‘—en hieraan voorafgaand—van [mentale] vreugde en droefheid’: vert. van → *pubbeva ca somanassadomanassam: pubbeva* → *pubba* = voorafgaand, voorafgaand aan; *somanassadomanassam* → *somanassa+domanassa: somanassa* = mentale vreugde; *domanassa* = mentaal ongenoegen, verdriet. ‘*Pubbeva ca somanassadomanassam*’, is vrij vertaald als: ‘—en hieraan voorafgaand—van [mentale] vreugde en droefheid’.

¹⁷² ‘en [op deze manier] gelijkmoedigheid, kalmte en zuivering bereikt heeft’: vert. van → *laddhanupekkham samatham visuddham: laddhanupekkham* → *laddha+upekkha: laddha* → *labhati* = ontvangen, bereiken; *laddha* = bereikt hebben; *upekkha* = gelijkmoedigheid; *samatham* → *samatha* = kalmte; *visuddham* → *visuddhi* = zuivering. ‘*Laddhanupekkham samatham visuddham*’, is vrij vertaald als: ‘en [op deze manier] gelijkmoedigheid, kalmte en zuivering bereikt heeft’.

¹⁷³ ‘gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !’: vert. van → *eko care khaggavisanakappo*”ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van ‘beoefen, mediteer alleen’; *khaggavisanokappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje ‘ti’, is dit het equivalent van ons uitroepteken. ‘*Eko care khaggavisanakappo*’ ‘ti’, is vrij vertaald als: ‘gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !’.

¹⁷⁴ ‘onverdroten strevend naar het hoogste goed [nibbana]’: vert. van → *araddhaviṛiyo paramatthapattiya: araddhaviṛiyo* → *araddha+viṛiya: araddha* = onverzettelijk, onverdroten; *viṛiya* = met ijver, met energie; *paramatthapattiya* → *paramattha+pattiya: paramattha* = de absolute werkelijkheid, het noumenale, hier in de betekenis van ‘het hoogste goed’ = *nibbana*; *pattiya* = vertrouwen in, geloof in. ‘*Araddhaviṛiyo paramatthapattiya*’, is vrij vertaald als: ‘onverdroten strevend naar het hoogste goed [nibbana]’.

¹⁷⁵ ‘met een scherpzinnige geest; zonder luiheid’, is vrij vertaald als: *alinacitto akusitavutti: alinacitto* → *alina+citta: alina* = actief, niet sloom, scherpzinnig; *citta* = geest; *akusitavutti* → *akusita+ vutti: akusita* → *a+kusita: a= niet; kusita* = sloomheid, luiheid; *akusita* = niet lui; *vutti* → gedrag, houding. ‘*Alinacitto akusitavutti*’, is vrij vertaald als: ‘met een scherpzinnige geest; zonder luiheid’.

¹⁷⁶ ‘vasthoudend; begiftigd met lichamelijke en mentale sterkte’: vert. van → *dalhanikkamo thamabalupapanno: dalhanikkamo* → *dalha+nikkamo: dalha* = beslist, vasthoudend; *nikkamo* → *nikkama* → *ni+kama: ni* = zonder; *kama* = begeerte, verlangen; *nikkamo* = zonder begeerte, zonder verlangen; *thamabalupapanno* → *thama+balu+papanno: thama* = (lichamelijke) sterkte; *balu* → *bala* = (mentale) sterkte. ‘*Dalhanikkamo thamabalupapanno*’, is vrij vertaald als: ‘vasthoudend; begiftigd met lichamelijke en mentale sterkte’.

¹⁷⁷ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !': vert. van → *eko care khaggavisanakappo* "ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavisanakappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !'.

¹⁷⁸ 'zonder afzondering en meditatie op te geven': vert. van → *patissallanam jhanam arincamano*: *patissallanam* → *patissallana* = afzondering, zich terugtrekken in eenzaamheid; *jhanam* → *jhana* = beoefening, meditatie; *arincamano* → *arincamana* = niet opgeven; ernstig nastreven. 'Patisallanam jhanam arincamano', is vrij vertaald als: 'zonder afzondering en meditatie op te geven'.

¹⁷⁹ '[een leven] constant in overeenstemming met de Dhamma': vert. van → *dhammesu nikam anudhammakari*: *dhammesu* → *Dhamma*; *anudhammakari* → *anudhamma+kari*: *anudhamma* = in overeenstemming met de Dhamma; *nikam* = constant; *kari* → *karoti* = gemaakt, gedaan. 'Dhammesu nikam anudhammakari', is vrij vertaald als: '[een leven] constant in overeenstemming met de Dhamma'.

¹⁸⁰ 'helder bewust van de ellende die elk 'worden' met zich brengt': vert. van → *adinam sammasita bhavesu*: *adinam* → *adinava* = zich bewust worden van het vergankelijke karakter van alle dingen; *sammasita* = volledig verstaan, zich helder bewust zijn; *bhavesu* → *bhava* = het 'worden'. 'Adinam sammasita bhavesu', is vrij vertaald als: 'helder bewust van de ellende die elk 'worden' met zich brengt'.

¹⁸¹ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !': vert. van → *eko care khaggavisanakappo* "ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg*, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavisanakappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !'.

¹⁸² 'met de intentie om aandachtig begeerte te vernietigen [en nibbana te bereiken]': vert. van → *tanhakkhayam patthayamappamatto*: *tanhakkhayam* → *tanha+kkhaya*: *tanha* = begeerte; *kkhaya* = vernietigen; *patthayamappamatto* → *patthaya+appamatto*: *patthaya* = beginnend van, met als uitgangspunt, met de intentie om; *appamatto* → *appamatta* = opmerkzaam, behoedzaam. 'Tanhakkhayam patthayamappamatto', is vrij vertaald als: 'met de intentie om aandachtig begeerte te vernietigen [en nibbana te bereiken]'.

¹⁸³ 'foutloos, verstandig, de geschriften kennend, meditatief': vert. van → *anelamugo sutava satima*: *anelamugo* → *anela+ amuga*: *anela* = zuiver, zonder fouten; *amuga* → *a+muga*: *a* = niet; *muga* = dom; *anelamuga* = niet dom = slim, verstandig; *sutava* = geleerd in spirituele zaken, de geschriften kennen; *satima* = reflecterend, beschouwend, meditatief. 'Anelamugo sutava satima', is vrij vertaald als: 'foutloos, verstandig, de geschriften kennend, meditatief'.

¹⁸⁴ 'zichzelf beteugelend, zich inspannend voor het Pad': vert. van → *sankhatadhammo niyato padhanava*: *sankhatadhammo* → *sankhata+dhamma*: *sankhata* = *sankhara* = het geconditioneerde; *dhamma* = hier in de betekenis van 'ding, verschijnsel, fenomeen'; *niyato* → *niyata* = beheerst; *padhanava* → *padhana* = inspanning. 'Sankhatadhammo niyato padhanava', is vrij vertaald als: 'zichzelf beteugelend, zich inspannend voor het Pad'.

¹⁸⁵ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros!': vert. van → *eko care khaggavisanakappo*"*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga* dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; *khaggavisanakappo* → *khaggavisana* = rinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros!'.

¹⁸⁶ 'zoals een leeuw zich niet laat opschrikken door enig geluid': vert. van → *siho va saddesu asantasanto*: *siho* → *siha* = leeuw; *va* = zoals; *saddesu* → *sadda* = geluid; *asantasanto* → *a+asantasanto*: *a* = niet; *asantasanto* → *santasanta* = vrezende voor; *asantasanto* = niet vrezende voor, zich niet laat opschrikken. 'Siho va saddesu asantasanto', is vrij vertaald als: 'zoals een leeuw zich niet laat opschrikken door enig geluid'.

¹⁸⁷ 'zoals de wind niet in een net gevangen wordt': vert. van → *vato va jalamhi asajjamaṇo*: *vato* → *vata* = de wind; *va* = zoals; *jalamhi* → *jala* = een net; *asajjamaṇo* → *asajjamaṇa* = niet aangeraakt worden, maar ook: zich niet hechten aan. 'Vato va jalamhi asajjamaṇo', is vrij vertaald als: 'zoals de wind niet in een net gevangen wordt'.

¹⁸⁸ 'zoals een lotusbloem niet bezoedeld wordt door water': vert. van → *padumam va toyena alippamaṇo*: *padumam* → *paduma* = lotusbloem, lotus; *va* = zoals; *toyena* → *toya* = het water, *toyena* = door het water; *alippamaṇo* = onbezoedeld. 'Padumam va toyena alippamaṇo', is vrij vertaald als: 'zoals een lotusbloem niet bezoedeld wordt door water'.

¹⁸⁹ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !': vert. van → *eko care khaggavisanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'*; *khaggavisanakappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !'.

¹⁹⁰ 'zoals een leeuw, met zijn sterke hoektanden, imponeert': vert. van → *siho yatha dathabali pasayha*: *siho* → *siha* = een leeuw; *yatha* = als, zoals; *dathabali* → *datha+bala*: *datha* = hoektand; *bala* = sterk; *pasayha* → *pasahati* = kracht uitoefenen, kracht gebruiken, imponeren. 'Siho yatha dathabali pasayha', is vrij vertaald als: 'zoals een leeuw, met zijn sterke hoektanden, imponeert.'

¹⁹¹ 'als de koning van de dieren, als een overwinnaar rond-zwerft': vert. van → *raja miganam abhibhuyya cari*: *raja* = de koning; *miganam* → *miga* = de vierpotigen, de dieren; *abhibhuyya* → *abhibhu* = een overwinnaar; *cari* → *kar* = rondzwerfen; *cari* = rondzwerft. 'Raja miganam abhibhuyya cari', is vrij vertaald als: 'als de koning van de dieren, als een overwinnaar rondzwerft'.

¹⁹² 'en eenzaam in de wildernis verblijft': vert. van → *sevetha pantani senasanani*: *sevetha* → *seve* → *sev* = zich associëren met; toevlucht nemen tot, zich begeven naar; *sevetha* = begeeft zich naar; *pantani* → *panta* = eenzaam, verwijderd, afgezonderd; *senasanani* → *senasana* → *sayana+asana* = slapen en zitten = verblijven; *senasanani* = verblijft. 'Sevetha pantani senasanani', is vrij vertaald als: 'en eenzaam in de wildernis verblijft'.

¹⁹³ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !': vert. van → *eko care khaggavisanakappo*"ti: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = *ga*; *eko care* = *ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'*; *khaggavisanakappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rhinoceros !'.

¹⁹⁴ 'beoefen constant voor je bevrijding: liefdevolle vriendelijkheid, gelijkmoedigheid, mededogen en medevreugde': vert. van → *mettam upekkham karunam vimuttim, asevamano muditan ca kale*: *mettam* → *metta* = liefdevolle vriendelijkheid; *upekkham* → *upekkha* = gelijkmoedigheid; *karunam* → *karuna* = mededogen; *vimuttim* → *vimutti* = bevrijding; *asevamano* = beoefen; *muditan* → *mudita* = medevreugde; *ca* = en; *kale* → *kala* = op tijd, hier in de betekenis van 'constant'. 'Mettam upekkham karunam vimuttim, asevamano muditan ca kale', is vrij vertaald als: 'beoefen constant voor je bevrijding: liefdevolle vriendelijkheid, gelijkmoedigheid, mededogen en medevreugde'.

¹⁹⁵ ‘onbelemmerd door de wereld—door elke wereld’: vert. van → *sabbena lokena avirujjhamano*: *sabbena* → *sabba* = alle; *lokana* → *loka* = de wereld; *lokana* = door de wereld; *sabbena lokana* = door de wereld, door elke wereld; *avirujjhamano* → *a+virujjha+mano*: *a* = niet; *virujjha* = belemmerd; *mano* → *mana* = geest; *avirujjhamano* = onbelemmerd. ‘*Sabbena lokana avirujjhamano*’, is vrij vertaald als: ‘onbelemmerd door de wereld—door elke wereld’.

¹⁹⁶ ‘ga je eigen weg zoals een rhinoceros !’: vert. van → *eko care khaggavis-anakappo*”*ti*: *eko* → *eka* = alleen; *care* → *car* = gaan; *care* = ga; *eko care* = ga dan je eigen weg, in de betekenis van ‘beoefen, mediteer alleen’; *khaggavis-anokappo* → *khaggavisana* = rhinoceros; *ti* = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje ‘*ti*’, is dit het equivalent van ons uitroepteken. ‘*Eko care khaggavisanakappo*”*ti*’, is vrij vertaald als: ‘ga je eigen weg zoals een rhinoceros !’.

¹⁹⁷ ‘door het opgeven van verlangen, afkeer en onwetendheid’: vert. van → *ragan ca dosan ca pahaya moham*: *ragan* → *raga* = zintuiglijk verlangen; *ca* = en; *dosan* → *dosa* = haat, boosheid, afkeer; *ca* = en; *pahaya*: *pa+ha*: *pa* = voorzetsel dat in het Pali gebruikt wordt om de intensiteit van een handeling uit te drukken; *ha* = opgeven, verlaten, achter zich laten; *pahaya* = heeft achter zich gelaten; *moham* → *moha* = illusie, onwetendheid. ‘*Ragan ca dosan ca pahaya moham*’, is vrij vertaald als: ‘door het opgeven van verlangen, afkeer en onwetendheid’.

¹⁹⁸ ‘heeft hij de ketens verbroken’: vert. van → *sandalayitvana samyojanani*: *sandalayitvana samyojanani*: *sandalayitvana* = verbroken; *samyojanani* → *samyojana* = de 10 ketens die de menselijke geest aan samsara binden zijn: zich identificeren met opinies (P. *sakkaya ditthi*); twijfel (P. *vicikiccha*); grijpen naar riten en rituelen (P. *silabbata paramasa*); zintuiglijk verlangen (P. *kama raga*); haat, boosheid (P. *vyapada*); subtiel verlangen naar materiële bestaan (P. *rupa raga*); subtiel verlangen naar immateriële bestaan (P. *arupa raga*); hovaardij, trots (P. *mana*); rusteloosheid (P. *uddhacca*) en onwetendheid (P. *avijja*). ‘*Sandalayitvana samyojanani*’, is vrij vertaald als: ‘heeft hij de ketens verbroken’.

¹⁹⁹ ‘onverschrokken voor de dood’: vert. van → *asantasam jivitasankhayamhi*: *asanasam* → *a+santasa* = zonder angst, onverschrokken, Syn.: *nibbhaya*; *jivitasankhayamhi* → *jivitasankhaya* = de oplossing van het leven = de dood. ‘*Asantasam jivitasankhayamhi*’, is vrij vertaald als: ‘onverschrokken voor de dood’.

²⁰⁰ 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → eko care khaggavisanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khaggavisanakappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat hij zijn eigen weg zoals een rinoceros !'.

²⁰¹ 'mensen houden elkaar gezelschap en gaan om met elkaar uit baatzucht [eigenbelang]': vert. van → bhajanti sevanti ca karanattha: bhajanti → bhajati → bhaj+a = gezelschap houden; sevanti → seve → sev = zich associëren met; elkaar gezelschap houden; ca = en; karanattha = omwille van een motief, omwille van een belang, omwille van baatzucht. 'Bhajanti sevanti ca karanattha', is vrij vertaald als: 'mensen houden elkaar gezelschap en gaan om met elkaar uit baatzucht [eigenbelang]'.

²⁰² 'het is moeilijk om vandaag nog vrienden te vinden, die dit motief [baatzucht] niet hebben': vert. van → nikkarana dullabha ajja mitta: nikkarana = zonder motief, zonder doel i.c. zonder het motief van eigenbelang; dullabha = raar, niet veel voorkomend, hier vertaald als 'het is moeilijk'; ajja = vandaag; mitta = vriend, vrienden. 'Nikkarana dullabha ajja mitta', is vrij vertaald als: 'het is moeilijk om vandaag nog vrienden te vinden, die dit motief [baatzucht] niet hebben'.

²⁰³ 'mensen zoeken énkél hun eigen profijt, hun motief is onzuiver en gemeen': vert. van → attatthapanna asuci manussa: attatthapanna → atta+attaha+panna: atta = zelf; atthapanna = profijt, winst, belang; asuci = onzuiver; manussa = de mensen. 'Attatthapanna asuci manussa', is vrij vertaald als: 'mensen zoeken énkél hun eigen profijt, hun motief is onzuiver en gemeen'.

²⁰⁴ 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros !': vert. van → eko care khaggavisanakappo"ti: eko → eka = alleen; care → car = gaan; care = ga; eko care = ga dan je eigen weg, in de betekenis van 'beoefen, mediteer alleen'; khaggavisanakappo → khaggavisana = rinoceros; ti = ! (uitroepteken). Wanneer in de Pali-tekst de versregel beëindigd wordt met het woordje 'ti', is dit het equivalent van ons uitroepteken. 'Eko care khaggavisanakappo' 'ti', is vrij vertaald als: 'gaat zijn eigen weg zoals een rinoceros!'

²⁰⁵ 'Das Man'-gedrag van Martin Heidegger. Zij zijn 'verfallen am Man': hun subject is niet het 'ik', niet het 'zelf', maar het 'men'. Zij genieten zoals 'men' dat doet; zij haten zoals 'men' dat doet; zij lezen, zien en (ver)oordelen zoals 'men' dat doet. Zij vinden 'goed' wat 'men' goed vindt en ervaren als 'schokkend' wat 'men' schokkend' vindt. Zij zijn politiek correct omdat 'men' politiek correct is.

Ze leven in de waan dat ze uit vrije wil beslissingen nemen, maar in realiteit wordt hun denken, spreken en handelen volledig bepaald door wat 'men' denkt. Ze zijn bewusteloos geconditioneerd. Ze zijn door opvoeding; door geloof; door onderwijs; door cultuur; door carrière; door media... amorf gemanipuleerd... Spiritueel dood.

²⁰⁶ 'putthujana' (P.) Syn.: puthujjana; iemand die 'onbewust' is, 'werelds'; een 'wereldling', die nog geen inzicht verworven heeft. Een putthujana is de tegenpool van de ariya. Volgens de teksten van de Pali-canon moet het de rol zijn van de ariya om de puthujjana te 'veredelen'. Het is de rol van de ariya om ervoor te zorgen dat de puthujjana zo vlug mogelijk zijn eigen weg kan gaan, op zijn eigen benen kan staan. Door het 'stroombetreden' (P. sotapatti) wordt de stroombetreder (P. sotapanna) autonoom in zijn of haar beoefening.

De onderscheidende factor tussen de putthujana en de ariya is dat de putthujana de vernietiging van de eerste drie ketens [van de 10 mentale ketens (P. samyojanas) die de mens binden aan samsara], namelijk: (1) geloof in de eigen persoonlijkheid (P. sakkaya-ditthi); (2) sceptische twijfel (P. vicikiccha) en (3) gehechtheid aan regels en rituelen (P. silabbata-paramasa) nog niet heeft gerealiseerd.

²⁰⁷ 'Middenweg': De vierde Nobele Waarheid (P. ariya atthagika magga) wordt ook de Middenweg (P. majjhima patipada) genoemd. De Boeddha: 'The middle course, lying between too much and too little, is the way of my Eight-fold Path'. De Middenweg vermijdt twee extremen: enerzijds ascetisme en anderzijds zich verliezen in het zintuiglijke.

De Middenweg verwijst ook naar de boeddhistische Madhyamika stroming (Mahayana), gesticht door Nagarjuna (2de eeuw GTR). Nagarjuna gaf door zijn 'filosofie van het midden' een filosofische basis aan de Prajnāparamita.

De Madhyamika stroming vermijdt om stelling te nemen tussen twee tegenstelde opvattingen, in het bijzonder tussen bestaan (existentialisme) en niet-bestaan (nihilisme). Nagarjuna ging ervan uit dat er geen essenties bestaan, omdat alles ontstaat door wederzijds afhankelijk ontstaan (P. paticca samuppada).

²⁰⁸ Wanneer de Boeddha 'afhankelijk ontstaan' (P. *paticca samuppada*) predikte, begon hij steeds bij een andere schakel. Zo gaf hij aan dat er geen begin, noch een einde is. In de Upanisa-Sutta, Samyutta-Nikaya 12:23 (SN 12:23) leidt de keten zelfs niet van onwetendheid (P. *moha*) naar lijden (P. *dukkha*), maar van lijden via vreugde (P. *piti*), geluk (P. *sukha*), concentratie (P. *samadhi*) en wijsheid (P. *panna*) naar bevrijding (P. *vimutti*) en verlichting (P. *nibbana*).